

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΟΡΦΟΥ

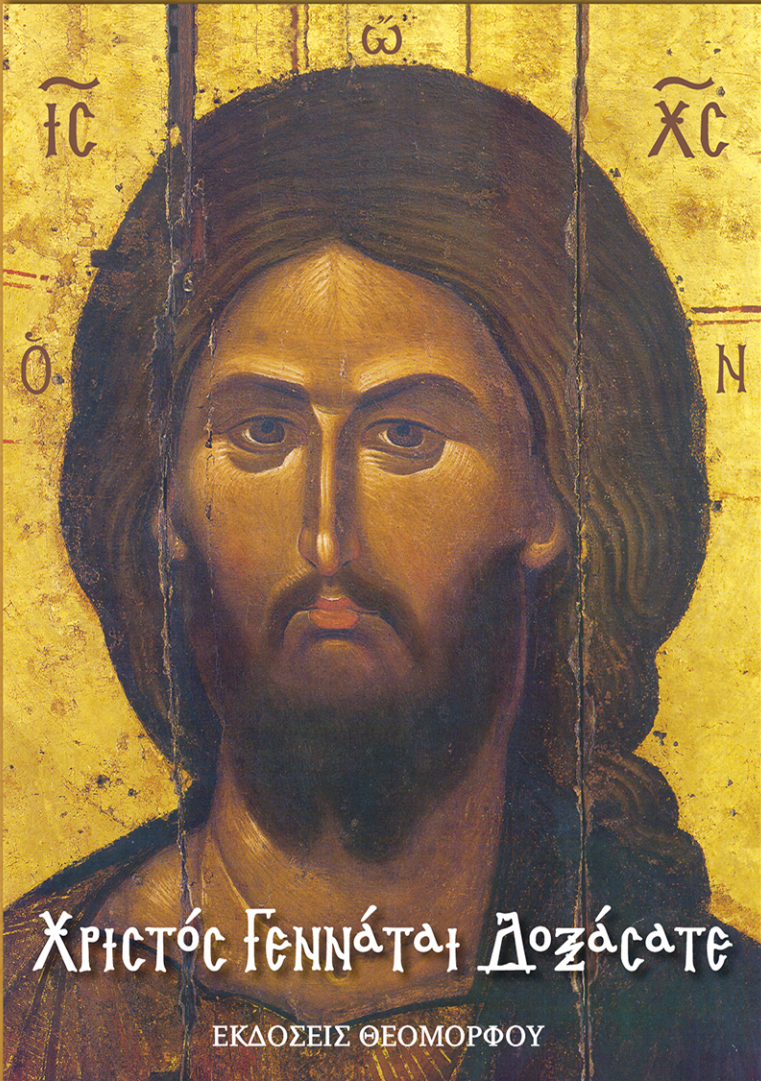
ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ Η ΘΕΙΑ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗ ΤΟΥ

Ερμηνευτική προσέγγιση και των τεσσάρων Ευαγγελίων, μέσα
από την Αγία Γραφή και τους θεοφόρους Πατέρες της Εκκλησίας.

Ο βίος, η διδασκαλία και το Πρόσωπο του Ιησού Χριστού.

ΤΟΜΟΣ Α'

ΧΡΙΣΤΟΣ ΓΕΝΝΑΤΑΙ ΔΟΞΑΣΑΤΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΟΜΟΡΦΟΥ

Τίτλος βιβλίου: Το ιστορικό Πρόσωπο του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού και η Θεία
Ενανθρώπησή Του

Α' Έκδοση: 2026

Ηλεκτρονική Επεξεργασία - Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:

Εκδόσεις Ζήτη · www.ziti.gr, info@ziti.gr

ISBN SET 978-9925-630-06-6

ISBN Α' Τόμος 978-9925-630-07-3

Κεντρική διάθεση

Βιβλιοπωλείο «Θεομόρφου»

Πλατεία Έλευθερίας 5

2731 Περιστέρωνα Λευκωσία,

τηλ.: (+357) 22824811

e-mail: costas@immorfu.org.cy

Κεντρική διάθεση για την Ελλάδα

ΥΙΟΙ Σ. ΚΕΜΕΝΤΖΕΤΖΙΔΗ Ο.Ε.

Σπαρτάκου 6, Συκιές

56626 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

τηλ. 2310 212 659, φάξ 2310 207 340

e-mail : info@orthodoxoskypseli.gr

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή με οποιονδήποτε τρόπο, ολόκληρου ή μέρους του βιβλίου, χωρίς προηγούμενη άδεια του συγγραφέα (Ν.2121/1993).

Διευκρίνιση: επιτρέπεται η αναδημοσίευση σύντομων αποσπασμάτων του βιβλίου μετά από αναφορά της πηγής και του ονόματος του συγγραφέα.

Εικόνα εξωφύλλου: Χριστός Παντοκράτωρ (Λεπτομέρεια, 13ος-14ος αι.) Ιερά Μονή Βατοπαιδίου.

Εικόνα οπισθόφυλλου: Η Γέννηση του Χριστού. Τοιχογραφία (1192) Ιερά Μονή Παναγίας του Άρακα, Ιεράς Μητρόπολις Μόρφου.

Copyright ©: Μοναχού Γ.Μ. Μαξίμου

Copyright ©: Ιερά Μητρόπολις Μόρφου

Μητροπόλεως 3, 2831, Ευρύχου-Λευκωσία

Email: info@immorfu.org.cy

Τηλ.: (+357) 22932414

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΟΡΦΟΥ

ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ
ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΚΑΙ Η ΘΕΙΑ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗ ΤΟΥ

Ερμηνευτική προσέγγιση
και των τεσσάρων Ευαγγελίων, μέσα από την Αγία Γραφή
και τους θεοφόρους Πατέρες της Εκκλησίας.
Ο βίος, η διδασκαλία και το Πρόσωπο του Ιησού Χριστού.

ΤΟΜΟΣ Α΄

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΟΜΟΡΦΟΥ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

*Αφιερώνεται
στους ευσεβείς αγωνιστές και
μάχιμους υπηρέτες της Ορθοδοξίας
και του Ελληνισμού: σε Αρχιερείς
Ιερείς, Μοναχούς και λαϊκούς.*

Περιεχόμενα

Προλογικό σημείωμα Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Μόρφου κ.κ. Νεοφύτου	13
Πρόλογος	19
Εισαγωγή	21
Η παρούσα έκδοση	23
Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν	25
Επιπλέον χωρία της Αγίας Γραφής που μιλούν για την θεότητα του Ιησού Χριστού ως Υιού και Λόγου του Θεού	32
Τι σημαίνει «Χριστός»	43
Τι αποφάσισαν οι επτά Οικουμενικές και οι Τοπικές Σύνοδοι για τον Τριαδικό Θεό και το Πρόσωπο του Ιησού Χριστού	54
Α' Οικουμενική Σύνοδος	55
Η Σύνοδος της Αλεξάνδρειας 362 μ.Χ.	65
Η Β' Οικουμενική Σύνοδος	69
Η Γ' Οικουμενική Σύνοδος	78
Η Δ' Οικουμενική Σύνοδος	84
Η Ε' Οικουμενική Σύνοδος	89
Η Στ' Οικουμενική Σύνοδος	91
Η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος	95
Η σύνοδος επί Αγίου Φωτίου του Μεγάλου (879-80 μ.Χ.)	100
Η σύνοδος επί Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά (1341-51 μ.Χ.)	102
Η άκτιστη θεοϋφαντη στολή των Πρωτοπλάστων στον Παράδεισο και οι δερμάτινοι χιτώνες	105
Η υπόσχεση του Θεού – Το Πρωτευαγγέλιο στον Παράδεισο	111
Η ανανέωση της υπόσχεσης – Του Πρωτευαγγελίου του Θεού στους Πατριάρχες Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ	117

Η ανανέωση του Πρωτευαγγελίου διά των Προφητών της	
Παλαιάς Διαθήκης	121
Ο Προφήτης Δαυΐδ	123
Ο σοφός Σολομών	124
Ο Προφήτης Ησαΐας	125
Ο Προφήτης Ιερεμίας	129
Ο Προφήτης Ιεζεκιήλ	131
Ο Προφήτης Δανιήλ	131
Οι μικροί Προφύτες:	133
Ο Προφήτης Μιχαίας	133
Ο Προφήτης Ζαχαρίας	133
Ο Προφήτης Αμώς	134
Ο Προφήτης Μαλαχίας	134
Τι προφήτευσαν τα μαντεία και οι Σίβυλλες διά το Πρόσωπο	
του Ιησού Χριστού	136
Η Σίβυλλα Τιβουρτίνα	149
Η Σίβυλλα της Κυμαίας	152
Η Σίβυλλα της Ερυθραίας	155
Η Σίβυλλα της Χαλδαίας ή Περσικής	158
Η Σίβυλλα της Λιβύσης (της Λιβύης)	158
Η Σίβυλλα της Δελφικής (των Δελφών)	158
Η Σίβυλλα της Σαμίας (της Σάμου)	159
Η Σίβυλλα της Ελλησποντίας	159
Ο Ερμής ο Τρισμέγιστος	159
Η Σίβυλλα της Φρυγίας	160
Τι είπαν οι αρχαίοι φιλόσοφοι όλου του κόσμου	161
Προμηθέας Δεσμώτης	164
Ο προφητικός μύθος της Πανδώρας	166
Τι γνώμη έχουν οι Πατέρες διά τις Σίβυλλες	167
Κλήμης Αλεξανδρείας	167
Ο Άγιος Ιουστίνος ο Φιλόσοφος και Μάρτυς	167
Ο Άγιος Αυγουστίνος	168

Οι ιστορικές προτυπώσεις και προαγγελίες της Θεοτόκου και του Υιού και Θεού της στην Π. Διαθήκη	169
Το Γενέθλιον και τα Εισόδια της Θεοτόκου στα Άγια των Αγίων	177
Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (Λουκ. 1, 26-56)	197
Η γέννηση του Ιωάννου του Προδρόμου και η ωδή του πατέρα του Αρχιερέα Ζαχαρία (Λουκ. 1, 57-80)	221
Το γενεαλογικό δένδρο του Χριστού (Ματθ. 1, 1-17· Λουκ. 3, 23-38) ..	224
Η μαρτυρία του Τιμίου Προδρόμου για τον Χριστό	231
Το διάταγμα απογραφής υπό Καίσαρος Οκταβιανού Αυγούστου και πού, και πότε εγεννήθη ο Χριστός (Ιωάν. 1, 29-34· Λουκ. 2, 1-7)	231
Η προσκύνηση των Ποιμένων και η δοξολογία των Αγγέλων (Λουκ. 2, 8-20)	252
Η περιτομή και η Υπαπαντή του Ιησού Χριστού (Λουκ. 2, 21-40)	261
Η προσκύνηση των Μάγων, η φυγή στην Αίγυπτο και η σφαγή των Νηπίων (Ματθ. 2, 1-23)	275
Πού ήταν ο Ιησούς Χριστός από δώδεκα ετών μέχρι τριάντα (Λουκ. 2, 41-52)	311
Ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος ο Βαπτιστής και η Βάπτιση του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού (Λουκ. 3, 1-23)	316
Το χριστουγεννιάτικο δένδρο	349
Τα χριστουγεννιάτικα τραπέζια και τα ρεβεγιόν	355
Οι τρεις πειρασμοί του Ιησού Χριστού στην έρημο (Λουκ. 4, 1-13) ..	358
Ο Χριστός καλεί τον Φίλιππο και τον Ναθαναήλ να Τον ακολουθήσουν και έτσι γίνονται οι πρώτοι Μαθητές Του (Ιωάν. 1, 28-52)	375
Το θαύμα στον γάμο της Κανά (Ιωάν. 2, 1-11)	379
Τα υπόλοιπα γεγονότα που αναφέρει μόνο ο Ευαγγελιστής Ιωάννης	387
(α) Ο Κύριος εκδιώχνει τους εμπόρους από τον Ναό του Σολομώντος (Ιωάν. 2, 12-25)	387

(β) Ο διάλογος του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού με τον άρχοντα των Ιουδαίων Νικόδημο τον βουλευτή (Ιωάν. 3, 1-21)	394
(γ) Οι Μαθητές του Ιησού Χριστού και του Τιμίου Προδρόμου εξακολουθούν να βαπτίζουν, ενώ ο Πρόδρομος δίνει αληθή μαρτυρία για τον Μεσσία Χριστό (Ιωάν. 3, 32-36) ..	401
(δ) Ο Τίμιος Πρόδρομος φυλακίζεται από τον βασιλιά Ηρώδη Αντίπα (Λουκ. 3, 19-20)	406
(ε) Η συνάντηση του Χριστού με την Σαμαρείτιδα (Ιωάν. 4, 1-42)	407
Ο Ιησούς επιστρέφει στην Κανά της Γαλιλαίας και θεραπεύει από μακρὰ τον υιό του αξιωματούχου του βασιλιά Ηρώδη (Ιωάν. 4, 43-54)	427
Ο Ιησούς επισκέπτεται την Ναζαρέτ και κηρύττει στην συναγωγή (Λουκ. 4, 14-30)	429
Ο Ιησούς εγκαταλείπει την Ναζαρέτ και κατέρχεται στην Καπερναούμ, όπου θεραπεύει τον δαιμονιζόμενο και την πεθερά του Απ. Πέτρου και άλλους (Λουκ. 4, 31-44)	437
Η θαυμαστή αλιεία και η επίσημη προσωπική κλήση των τεσσάρων Μαθητών (Λουκ. 5, 1-11)	444
Η θεραπεία του λεπρού από τον Κύριο (Λουκ. 5, 12-16)	454
Η θεραπεία του παραλύτου της Καπερναούμ (Λουκ. 5, 17-26)	460
Η κλήση του Αποστόλου Ματθαίου (Λουκ. 5, 27-32· Μάρκ. 2, 13-17· Ματθ. 9, 9-13)	468
Η νηστεία των Μαθητών του Ιωάννου του Προδρόμου, των Φαρισαίων και των υιών του νυμφώνος (Λουκ. 5, 33-39)	473
Τα γεγονότα πριν την επί του Όρους ομιλία	479
Ο Κύριος ανεβαίνει στα Ιεροσόλυμα διά την εορτή της Πεντηκοστής	479
(α) Η θεραπεία του Παραλύτου στην προβατική κολυμβήθρα Βηθεσδά στα Ιεροσόλυμα (Ιωάν. 5, 1-16)	479
(β) Ο Ιησούς Χριστός φανερώνει στους Ιουδαίους την σχέση του με τον Θεό Πατέρα (Ιωάν. 5, 17-47)	493

(γ) Ο Κύριος φεύγει από τα Ιεροσόλυμα μετά την Πεντηκοστή και πηγαίνει ξανά στην Γαλιλαία στην απέναντι όχθη της λίμνης της Τιβεριάδος-Γεννησαρέτ (Ιωάν. 6, 1-4)	499
(δ) Οι κατηγορίες των Φαρισαίων για την μη τήρηση της αργίας του Σαββάτου, επειδή οι Μαθητές του Χριστού μαδούν τα στάχυα και τα τρώνε (Λουκ. 6, 1-5· Μάρκ. 2, 23-28)	500
(ε) Ο Χριστός θεραπεύει τον άνθρωπο με το παράλυτο χέρι το Σάββατο (Λουκ. 6, 6-11· Μάρκ. 3, 1-6)	502
Θεραπείες διαφόρων ασθενών από τον Κύριο (Μάρκ. 3, 7-12)	505
Η οριστική εκλογή των δώδεκα Αποστόλων (Λουκ. 6, 12-16· Μάρκ. 3, 13-19)	507
Επίλογος	513
Πηγές και βοηθήματα	515

Προλογικὸ σημεῖωμα
Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Μόρφου
κ.κ. Νεοφύτου

Πατέρες μου καὶ ἀδελφοί,

«**Τ**ίποτε ἄλλο δὲν σκοτίζει τὸν νοῦ», λέει ὁ μέγας Βασίλειος, «ὅσο ἢ πονηρία, καὶ τίποτα δὲν φωτίζει τόσο τὸν νοῦ, ὅσο ἢ ἀνάγνωσις στὴν ἡσυχία».

Ἡ κατὰ Θεὸν ἀνάγνωσις πρέπει νὰ γίνεται γιὰ νὰ μὴν περιπλανᾶται ὁ ἀλήτης νοῦς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ὁ ὅσιος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός, τοῦ ὁποίου οἱ Λόγοι ἔχουν περιληφθεῖ στὴ Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν –καὶ τοὺς συνιστῶ σὲ ὄλους, κληρικούς καὶ λαϊκούς–, ἀναφέρεται, μεταξὺ ἄλλων, καὶ στὶς ἑπτὰ σωματικὲς πράξεις, ποὺ ὁδηγοῦν στὴν κάθαρσις τῆς καρδίας. Λέει λοιπὸν ὁ ὅσιος:

«Πρῶτη πράξις εἶναι ἡ ἡσυχία. Δεύτερη εἶναι ἡ νηστεία μὲ μέτρο. Τρίτη ἡ ἀγρυπνία μὲ μέτρο. Τετάρτη ἡ ψαλμωδία (προσευχὴ μὲ Ψαλμοὺς τοῦ Ψαλτηρίου καὶ γονυκλισίες). Πέμπτη ἡ πνευματικὴ προσευχὴ ποὺ γίνεται μὲ τὸν νοῦ, μακριὰ ἀπὸ κάθε ἔννοια¹. **Ἐκτὴ ἢ ἀνάγνωσις τῶν λόγων καὶ τῶν βίων τῶν Πατέρων, γιὰ νὰ μάθει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τίς ἱερὲς Γραφὲς καὶ τὴν διάκρισις τῶν Πατέρων**

---

1. «Ὅπως ἀναφέρει ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν ἀρετὴ τῆς προσευχῆς, “προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι καὶ τῷ νοῖ” (Α΄ Κορ. 14,15). Ἐδῶ ἡ προσευχὴ τοῦ πνεύματος εἶναι αὐτὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὄχι τοῦ δικοῦ μας πνεύματος, ἐνῶ ἡ προσευχὴ τοῦ νοῦ εἶναι ἀνθρώπινη. Στὴν Ὀρθόδοξη Ἀνθρωπολογία ὑπάρχει σαφὴς διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ ἄκτιστο Πνεῦμα (θεία Ἐνέργεια), ποὺ κατοικεῖ στὴν καρδιά, καὶ στὶς κτιστὲς λογικὲς καὶ διανοητικὲς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρει ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν στερηθεῖ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, καθίσταται ἀνίσχυρο νὰ ἀντιμετωπίσει τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου: “ἐξἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν” (Γαλ. 4, 6)» (Andrew Horoko, *Προφήτης Ρωμαϊκῆς Ὀρθοδοξίας, Ἡ Θεολογία τοῦ Ἰωάννη Ρωμανίδη*, ἐκδ. Ἄρμος, Ἀθήνα 2020, σ. 178).

πῶς νὰ νικήσει τὰ πάθη καὶ νὰ ἀποκτήσει τὶς ἀρετές. Ἐπίσης γιὰ νὰ γεμίσει ὁ νοῦς του ἀπὸ λόγια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὥστε νὰ λησμονήσει τὰ προηγούμενα ἄπρεπα λόγια καὶ νοήματα ποὺ ἄκουσε, μὲς' τὴν πολλὴ συνάφεια τοῦ κόσμου καὶ τὶς μάταιες συναναστροφές. Ἡ προσευχὴ βοηθεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση ποὺ γίνεται στὴν ἡσυχία καὶ ἡ ἀνάγνωση ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχὴ. Ἐβδομὴ καὶ τελευταία σωματικὴ πράξη, εἶναι ἡ ἐρώτηση τῶν ἔμπειρων γιὰ κάθε λόγο καὶ ζήτημα, γιὰ νὰ μὴν πλανᾶται πέφτοντας στὴν οἴηση καὶ τὴν ὑπερηφάνεια» (Ὁσίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, βιβλίον πρῶτον, *Κεφάλαιον περὶ τῶν ἑπτὰ σωματικῶν πράξεων*, *Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν*, τόμος Γ', μετάφραση Ἀντωνίου Γαλίτη, ἐκδόσεις Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη, σελ. 82-84).

Τὸ ἀνὰ χεῖρας βιβλίον, πατέρες μου καὶ ἀδελφοί, ἔρχεται νὰ καλύψει ἓνα μεγάλο κενὸ ποὺ ἀφορᾷ στὴ θεραπευτικὴ ἀγωγή τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας, σύμφωνα μὲ τὴν Ὁρθόδοξον Ψυχοθεραπείαν. Καί, ὅπως καταθέτουν οἱ ἅγιοι μας, δηλαδὴ τὰ ἐφαρμοσμένα Εὐαγγέλια τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ἀγιότητα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἡσυχία καὶ μελέτη τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅχι ὅμως μὲ προτεσταντικὸν τρόπον καὶ προτεσταντικὴν προσέγγισιν καὶ μεθοδολογίαν, ἀλλὰ ὅπως ἐφάρμοσαν αὐτὰ, δηλαδὴ τὴ μελέτην καὶ τὴν ἡσυχίαν οἱ ἅγιοι Πατέρες στὴ ζωὴν τους, κατὰ τὸ ψαλμικὸν λόγιον, «*σχολάσατε καὶ γνώτε ὅτι ἐγὼ εἰμὶ ὁ Θεός*» (Ψαλμ. 45,11).

Μιὰ ἀπλὴ γυναῖκα τῆς Κύπρου, μεγάλης ἡλικίας, ὅταν τὴ ρώτησα, «*πῶς προσεύχεσαι;*», μοῦ ἀπάντησε: «*Πρῶτα διαβάζω τοὺς βίους τῶν ἁγίων τῆς ἡμέρας, ὕστερα τὸ Εὐαγγέλιον καὶ κάτι ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρας, καὶ ἔτσι μαζεύω τὸν νοῦν μου στὸν Κύριόν μου καὶ Θεόν μου Ἰησοῦν Χριστόν. Ὑψώνω κατόπιν τὰ χέρια μου καὶ τοῦ λέω: “Χριστέ μου, ἀξίωσέ με νὰ σὲ γνωρίσω, νὰ σὲ ἀγαπήσω, πρὶν πεθάνω”*».

Τὸ βιβλίον αὐτό, ἀγαπητοί μου, ποὺ ἔχει συγγράψει ὁ μοναχὸς Μάξιμος μᾶς ξανασυστήνει τὸν Ἐναν τῆς Τριάδος, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, σὲ ἓναν ἄνθρωπον ποὺ πολὺ σέβομαι, εἶπε: «*Πρέπει νὰ ξανασυστηθῶ στοὺς ἀνθρώπους*». Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐπιτελεῖ ἀκριβῶς τὸ ἔργον τοῦτο, δηλαδὴ νὰ γνωρίσουμε καὶ νὰ ἀγαπήσουμε τὸν Χριστόν μας, ὅπως τὸν γνώρισαν καὶ ἀγάπη-

σαν οί ἅγιοί μας, ὡς τέλειον Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον.

Μιά καινοτομία στὶς ἡμέρες μας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ τοῦ μοναχοῦ Μαξίμου εἶναι ἡ ἑναρμόνιση καὶ ἀνασύνθεση τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ μας ἐπὶ τῆς γῆς σύμφωνα μὲ τὶς ἀναφορὲς τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν σὲ μιὰ γλῶσσα ἀπλή καὶ προσιτὴ στὸν σύγχρονο ἀναζητητὴ τῆς ἀλήθειας².

Ὁ π. Μάξιμος ἐπιτυγχάνει ἐν προκειμένῳ αὐτὸ τὸν στόχο, μὲ τὴν ἐκλαϊκίωση τῶν κειμένων ποὺ χρησιμοποιεῖ, χωρὶς νὰ ἐκτρέπεται σὲ λαϊκισμό, κάτι ποὺ δυστυχῶς συμβαίνει στὶς μέρες μας μὲ τὴν ἀγαπολογία τῆς λεγόμενης μεταπατερικῆς θεολογίας. Καὶ αὐτὸ τὸ κατορθώνει μὲ τὶς συχνὲς παραπομπὲς σὲ ἑρμηνεῖες τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες μας, ὅπως τῶν Μεγάλου Ἀθανασίου, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Μεγάλου Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Φωτίου τοῦ Μεγάλου, Συμεῶν τοῦ νέου Θεολόγου, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου καὶ Νεκταρίου Πενταπόλεως.

Τὸ ἄλλο, ποὺ θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε, εἶναι ὅτι στὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ Ὀρθόδοξος ἱερέας, ὁ ἱεροψάλτης, ὁ ἀναγνώστης, ὁ τακτικὰ ἐκκλησιαζόμενος πιστός, θὰ συναντήσει μαζί μὲ τὸν πατερικὸν λόγον καὶ τὴν ἑρμηνεία του στὰ ἐδάφια τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, τὴν ἄφθαστη ὕμνολογία καὶ ὕμνογραφία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, ποὺ μὲ δογματικὴ ἀκρίβεια καὶ ποιητικὴ λυρικότητα ὑπομνηματίζουν τὰ ἱερά κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ἄς φέrouμε σὰν παράδειγμα τὸ γεγονός τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Μετὰ τὴν παράθεση τῶν σχετικῶν περικοπῶν τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου, ποὺ ἀποδίδονται στὴ συνέχεια στὴ Νέα Ἑλληνικὴ, ἀκολουθεῖ ἡ ἑρμηνεία τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ τέλος παρατί-

---

2. Λέμε σύγχρονη καινοτομία, καθότι ἤδη κάτι τὸ ἀνάλογο ἔχει γίνει στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα ἀπὸ τὸν ἅγιο Νεκτᾶριο, ἐπίσκοπο Πενταπόλεως τὸν θαυματουργό, στὸ ἔργο του, Νεκταρίου Κεφαλᾶ, Μητροπολίτου Πενταπόλεως, *Εὐαγγελικὴ Ἱστορία δι' Ἀρμονίας τῶν Κειμένων τῶν Ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου*, ἐκδόσεις Π. Λεῶνη, Ἀθήνα 1903. Πενήντα περίπου χρόνια ἀργότερα κάτι τὸ ἀντίστοιχο ἔκανε καὶ ὁ ὅσιος μνήμης ἀρχιμανδρίτης Ἰωὴλ Γιαννακόπουλος (1901-1966), στὸ βραβευμένο ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔργο του, *Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ*, σὲ 6 τόμους.

θεται ή Ύμνολογία τής έορτής, πού έπισφραγίζει με άρμονικό τρόπο τò δόγμα, τò όποίο γίνεται έτσι ψαλμός και τραγούδι στα χείλη τών πιστών.

Τò ανά χείρας βιβλίο είναι τò πρώτο στη σειρά, πού αναφέρεται στο ιστορικό πρόσωπο του Κυρίου ήμών Ίησού Χριστού και στη Θεία Ένανθρώπησή του. Θα ακολουθήσουν άλλοι δύο αντίστοιχοι τόμοι, πού θα άφορούν στην έπί γής ζωή του Κυρίου, τή διδασκαλία, τὰ Πάθη και τήν Άνάστασή Του και ό,τι άφορά τὰ έσχάτα και τήν ιεράν Άποκάλυψιν, άφου όλοι προσδοκούμε «άνάστασιν νεκρών και ζωή του μέλλοντος αιώνας». «Καινούς δέ ούρανούς και γήν καινήν κατά τò έπάγγελμα αυτού προσδοκώμεν» (Β' Πέτρ., 3,13), όπου «γενήσεται μία ποιμήν, είς ποιμήν» (Ίω. 10,16).

Έδω να πούμε ότι ό πατήρ Μάξιμος άσχολήθηκε ήδη παλαιότερα με τόλμη και πολλή προσευχή με τήν Άποκάλυψιν του Άποστόλου Ίωάννου του Θεολόγου σε δύο βιβλία του³.

Εύχαριστούμε τόν π. Μάξιμο για τήν προσφορά του αυτή στον Όρθόδοξο κόσμο, πού θέλει να γνωρίσει τόν τέλειον Θεόν και τέλειον άνθρωπον Ίησούν Χριστόν. Η έποχή μας διαφοροποιείται από τήν έποχή τών παλαιών Πατέρων τής Έκκλησίας ως πρòς τή σχολαστική και λογική έγκεφαλική προσέγγιση τών ιερών κειμένων και έν γενεί τής ζωής, ένεκα τής δυτικής πλάνης, παπικής και προτεσταντικής, πού διείσδυσε στην Όρθόδοξη Άνατολή και κατέλαβε έλέω Εύρωπαϊκής Ένωσης τή σύγχρονη παιδεία μας. Η σύγχρονη τεχνολογία μάλιστα, με άποκορύφωση τήν τεχνητή νοημοσύνη, διώκει τò μυστήριο του Θεού και τήν ιερότητα τής ψυχής και του σώματος του ανθρώπου. Όλα αυτά ξεκίνησαν από τότε πού ή Δυτική παπική σχολαστική θεολογία ταύτισε τόν νοϋ με τόν έγκέφαλο. Πώς θα γνωρίσει ό έν μετανοία άνθρωπος τόν έαυτό του άξιοποιώντας τήν έλεύθερη προαίρεσή του, εάν δέν γνωρίσει τόν Δημιουργό του όπως τόν γνώρισαν οι άγιοι στις Όρθόδοξες διαστάσεις, τόν λατρεύει ή Όρθόδοξη Θεολογία και τόν ύμνολογεί ή Όρθόδοξη Ύμνολογία και Ψαλμωδία;

3. Μοναχού Μαξίμου Άγιορείτου, *Έρμηνεία τής Ίερās Άποκαλύψεως κατά τήν Άγία Γραφή και τούς άγιους Πατέρες*, Άγιον Όρος, τόμ. Α', 2012· τόμ. Β', 2015.

Σήμερα αναζητούμε τὸν κατὰ φύσιν ἄνθρωπο, σὲ μιὰ ἐποχὴ πού ὁ σύγχρονος κόσμος δοξάζει τὸν παρὰ φύσιν ἄνθρωπο. Κι αὐτὸ γιατί, «πάντες ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ» (Ρωμ. 5,19). Καὶ ὅπως γράφει ὁ προφήτης τῆς ρωμαϊκῆς Ὀρθοδοξίας π. Ἰωάννης Ρωμανίδης, «ὁ κατὰ φύσιν ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς πού ἔχει καταφέρει νὰ διατηρεῖ ἀδιάλειπτον ζῶσαν εὐχὴν μέσῳ συμμόρφωσης πρὸς τὴν θεϊαν βούλησιν». Αὐτὸς ὁ κατὰ φύσιν ἄνθρωπος καταλαμβάνει εὐλογα κεντρικὴ θέση στὴ θεοκεντρικὴ Ἀνθρωπολογία τῆς Ὀρθόδοξης Παράδοσης.

Εὐχαριστοῦμε καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ τὸν χορηγὸ τῆς ἔκδοσης μας αὐτῆς κ. Χριστόδουλο Πρωτοπαπᾶ, CEO τῆς ἐταιρείας Hellas Sat καὶ οἰκονομικὸ σύμβουλο τῆς καθ' ἡμᾶς Μητροπόλεως Μόρφου, ἄνθρωπο πού συνδυάζει τὴ σύγχρονη τεχνολογία μὲ τὴν Ὀρθόδοξη ἀσκητικὴ παράδοση.

Εἶναι τιμὴ μας τὸ ἔργο αὐτὸ γιὰ τὸ ἱστορικὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ ἐντάσσεται στὶς ἐκδόσεις Θεομόρφου. Ἀπὸ τὸ βιβλίο αὐτὸ πιστεύω, εὐχομαι καὶ προσεύχομαι νὰ προκύψουν θεόμορφοι χριστιανοί, σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀποκαλυπτικὴ καὶ ἱεραποστολική. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀποτελεῖ ὁδηγὸ πρὸς τὸ θεανθρώπινο φῶς, καθότι «φῶς ὁ Πατήρ, φῶς ὁ Υἱός, φῶς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα».

Μετ' εὐχῶν

† Ὁ Μόρφου Νεόφυτος

Ἐπισκοπεῖον Εὐρύχου, 11 Μαρτίου 2026,

μνήμη τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων

Πρόλογος

Η κύρια αιτία που μας οδήγησε και μας ώθησε να προβούμε στην συγγραφή της παρούσας εργασίας, η οποία θα καταλάβει τρεις τόμους, στην παράλληλη και ταυτόχρονη ερμηνευτική προσέγγιση των τεσσάρων Ευαγγελίων είναι, γιατί θέλαμε να εξακριβώσουμε και να παραθέσουμε την ακριβή και σωστή εξέλιξη όλων των γεγονότων της ζωής του Ιησού Χριστού. Επειδή διαβάζοντας μεμονωμένα και ξεχωριστά κάθε Ευαγγέλιο δεν μπορούμε να έχουμε την σύνολη και την ακριβή εξέλιξη και σειρά όλων των περιστατικών, των έργων και των λόγων του Κυρίου μας, όπως ακριβώς έγιναν χρονικά. Διότι οι Ευαγγελιστές δεν μας παραθέτουν τις ίδιες πληροφορίες για συγκεκριμένα γεγονότα ή περιστατικά που σχετίζονται με τον Χριστό, αλλά ο ένας συμπληρώνει τα τυχόν κενά και τις παραλήψεις του άλλου, ολοκληρώνοντας το αποτέλεσμα.

Επίσης, στην παρούσα εργασία θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε τις τυχόν φαινομενικές διαφορές που υπάρχουν στους Ευαγγελιστές, πάντα μέσα από την καθοδήγηση της Αγίας Γραφής και την θεόπνευστη σοφία των Πατέρων.

Ένας άλλος λόγος που μας παρακίνησε και μας προκάλεσε πνευματικά να ασχοληθούμε πιο συστηματικά και διεξοδικά με το Πρόσωπο του Κυρίου μας Ιησού Χριστού είναι οι εκτενείς αναφορές της Κ. Διαθήκης στις ιδιότητές Του. Ιδιαίτερα η Ιερά Αποκάλυψη, (τελευταίο βιβλίο της Αγίας Γραφής), εκτός από προφητικό κείμενο, είναι βαθιά θεολογικό που αναφέρεται ερμηνευτικά και συστηματικά στα χαρακτηριστικά του Υιού και Λόγου του Θεού. Μάλιστα, ορισμένες αναφορές στο Πρόσωπο του Χριστού είναι και οι εξής: α) «Εγώ είμι τὸ Α καὶ τὸ Ω [...], ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ» (Αποκ. 1, 8), β) «ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχα-

τος, ὃς ἐγένετο νεκρὸς καὶ ἔζησεν» (Αποκ. 2, 8), γ) «ἐγὼ εἰμι [...] ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νεκρὸς, καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ ἔχω τὰς κλεῖς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ «ἄδου» (Αποκ. 1, 18), δ) «... ἐγὼ εἰμι ἡ ρίζα καὶ τὸ γένος Δαυὶδ, ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός» (Αποκ. 22, 16), ε) «...ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρός, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ» (Αποκ. 2, 18), κ.ά.

Κατόπιν τούτων, θα ασχοληθούμε με τὸ Πρόσωπο τοῦ Κυρίου μας, ὡς ἀσαρκου καὶ ὡς σεσαρκωμένου Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Θα προσπαθήσουμε νὰ ἀναλύσουμε καὶ νὰ ἐξηγήσουμε διεξοδικά, με ἀπλά καὶ κατανοητά, κατὰ τὸ δυνατὸν λόγια, ποῖος εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Ναζωραῖος καὶ Γαλιλαῖος, που τόσο πολὺ ἀπασχόλησε καὶ ἀπασχολεῖ τὸν ταλαίπωρο γήινο ἄνθρωπο. Ἦταν, ἀραγε, μόνον ἱστορικὸ Πρόσωπο που ἐζήσε καὶ περπάτησε ἐπάνω στὴν γῆ, ἄνθρωπος φθαρτός καὶ θνητός; Ἦταν μόνον Θεός; Ἦ ἦταν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ Θεᾶνθρωπος; Αὐτά καὶ ἄλλα πολλὰ ἐρωτήματα θα προσπαθήσουμε νὰ ἀπαντήσουμε καὶ νὰ ἐξηγήσουμε στο παρόν πόνημα.

Ἐπιπροσθέτως, θα ἀναφερθούμε ἐπίσης, σε ὅλο τὸ σωτηριολογικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου μας, ἐπὶ τῆς γῆς, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Θεία Ἐνανθρώπηση καὶ τὸν δημόσιο βίον Του, μέχρι τὰ Πάθη καὶ τὴν Ἀνάστασή Του.

Για τὴν ἐπίτευξη τῶν στόχων μας, θα χρησιμοποιήσουμε σύνολο τὴν Ἁγία Γραφή, τὴν προφορικὴ Παράδοση, τοὺς θεοφόρους Πατέρες, καθὼς καὶ τὴν Ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ προσεγγίσουμε ἐρμηνευτικὰ ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερα καὶ πιο ἐμπεριστατωμένα τὰ θέματα που θα πραγματευτοῦμε, ὥστε νὰ ἀποδώσουμε, τελικά, ὅσο πιο κατανοητὰ γίνεται τὸ νόημα τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Καταληκτικά, θα ἠθέλα νὰ εὐχαριστήσω τὸν ἀγαπητὸ καὶ σεβαστὸ μας ομότιμο καθηγητὴ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ, κ. Δημήτριο Τσελεγγίδη, γιὰ τὴν ἀφιλοκερδῆ θεολογικὴ ἐπιμέλεια τῶν κειμένων τοῦ πρώτου μέρους τοῦ παρόντος Α' τόμου τῆς ἐργασίας μας.

Μοναχὸς Μάξιμος

Εισαγωγή

Πριν ξεκινήσουμε την ανάπτυξη της ερμηνείας των μεγάλων και σπουδαίων αυτών γεγονότων της Ορθοδόξου Πίστεώς μας, θα χρειαστεί να χωριστεί η εργασία μας σε τρεις τόμους, εξαιτίας της ογκώδους ύλης των θεολογικών θεμάτων και των πνευματικών διαστάσεών τους, που θα πραγματευτούμε. Για τον λόγο αυτό καλό και ωφέλιμο είναι να αναφέρουμε συνοπτικά την σειρά των θεμάτων που θα αναπτύξουμε στους τρεις αυτούς τόμους.

Στον πρώτο τόμο θα ασχοληθούμε: Με το ιστορικό Πρόσωπο του Κυρίου και την Θεία Ενανθρώπησή Του, δηλαδή, εάν όντως ο Θεός έγινε άνθρωπος και περπάτησε στην γη και καταχωρήθηκε εις τας δέλτους της ανθρώπινης Ιστορίας. Με το τι σημαίνει Χριστός και το «Θεός ἦν ὁ Λόγος». Τι αποφάσισαν οι επτά Οικουμενικές και ορισμένες Τοπικές Σύνοδοι για τον Τριαδικό Θεό και τον Θεάνθρωπο Χριστό. Τι σημαίνει ο Θεός έπλασε τον Αδάμ και την Εύα «κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσίν Του». Τι ήταν το προπατορικό αμάρτημα, ο απαγορευμένος καρπός, η πτώση, και οι δερμάτινοι χιτώνες. Τι ήταν το «Πρωτευαγγέλιο». Τι είπαν οι Προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης για το Πρόσωπο του Χριστού και την ζωή Του. Τι είπαν οι φιλόσοφοι, τα μαντεία και οι Σίβυλλες για τον ερχόμενο Μεσσία. Για τις προτυπώσεις της Θεοτόκου και του Υιού της στην Παλαιά Διαθήκη. Για το Γενέθλιο, τα Εισόδια και τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Για την γέννηση του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου. Πότε εγεννήθη ο Χριστός. Για το γενεαλογικό δένδρο του Ιησού Χριστού. Για το διάταγμα απογραφής του Καίσαρος Αυγούστου Οκταβιανού και πού εγεννήθη ο Χριστός. Για την προσκύνηση των Ποιμένων. Για την Περιτομή και την Υπαπαντή του Ιησού Χριστού. Για την προσκύνηση των Μάγων. Για την φυγή στην Αίγυπτο και την σφαγή των νηπίων. Πού ήταν ο Χριστός από

δώδεκα έως τριάντα ετών. Για την Βάπτιση του Κυρίου και τα Άγια Θεοφάνεια. Και, τέλος, θα αναφερθούμε στην αρχή του δημόσιου βίου Του, μέχρι την οριστική εκλογή των δώδεκα Αποστόλων.

Στον δεύτερο τόμο θα συνεχίσουμε με την επί του Όρους ομιλία και την δημόσια δράση του Κυρίου μας, μέχρι την παραβολή των εργατών του αμπελώνα και λίγο πριν τον θάνατο και την ανάσταση του Λαζάρου.

Στον τρίτο τόμο θα ολοκληρώσουμε τον δημόσιο βίο του Κυρίου με τα Άγια Πάθη και την Ανάστασή Του. Επίσης, θα αναφερθούμε στον δημόσιο και ιεραποστολικό βίο των Αγίων Αποστόλων και την τιμωρία του Πιλάτου, των Αρχιερέων Άννα και Καϊάφα, της Ιερουσαλήμ και του Ιουδαϊκού λαού.

Τέλος, πριν ξεκινήσω την ανάλυση των θεμάτων αυτής της εργασίας, θα ήταν αδικαιολόγητη παράλειψη να μην ευχαριστήσω όλως ιδιαιτέρως τον μάχιμο και αγαπητό και σεβαστό μας Πανιερωτάτο Μητροπολίτη Μόρφου κ.κ. Νεόφυτο για την ευλογία και την τιμή που μου έκανε να με εμπιστευθεί και να αναλάβει, και να περιλάβει την τρίτομη αυτή εργασία μου στις εκδόσεις «Θεομόρφου» της Ιεράς Μητροπόλεώς του.

Η παρούσα έκδοση

Κτην παρούσα εργασία μας θα χρησιμοποιήσουμε σύνολη την Αγία Γραφή. Για την Παλαιά Διαθήκη (κείμενο, μετάφραση, σύντομος ερμηνεία και εκτενείς σχολιασμοί) θα χρησιμοποιήσουμε έντυπα πονήματα: α) του Αρχιμ. Ιωήλ Γιαννακόπουλου, Εκδόσεις Ορθόδοξος Χριστιανική Αδελφότητα «Λυδία», Θεσσαλονίκη 1986, β) του θεολόγου Νικ. Βασιλειάδη, Εκδόσεις Αδελφότητας θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήναι 1984 και γ) την μετάφραση της Παλαιάς Διαθήκης της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας, Αθήνα 1997.

Για την Καινή Διαθήκη (κείμενο, μετάφραση, σύντομη ερμηνευτική απόδοση) θα χρησιμοποιήσουμε α) του θεολόγου Παν. Ν. Τρεμπέλα, Εκδόσεις Αδελφότητας θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήναι 2011, β) του θεολόγου Ιω. Θ. Κολιτσάρα, Εκδόσεις Αδελφότητας θεολόγων «Η Ζωή», Αθήναι 1985 και γ) των τεσσάρων καθηγητών, Γεωρ. Γαλίτη, Ιω. Καραβιδόπουλου, Πέτρ. Βασιλειάδη και Ιω. Γαλάνη, Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας, Αθήναι 1981.

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε ότι η γλώσσα και η ορθογραφία που θα χρησιμοποιήσουμε θα είναι η δημοτική και, ενίοτε, με παρεμβολές καθαρεύουσας. Επίσης, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι θα σεβαστούμε απόλυτα την ορθογραφία και την σύνταξη κάθε κειμένου που θα παραθέσουμε ως παραπομπή. Έτσι, η ορθογραφία από κείμενο σε κείμενο θα είναι διαφορετική. Δηλαδή, άλλοτε θα είναι της δημοτικής και άλλοτε της καθαρεύουσας.

Συντομογραφίες

ΒΕΠΕΣ: Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων, Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι.

ΕΠΕ: Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, Πατερικά Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», Εκδοτικός Οίκος Ελευθέριος Μερετάκης «Το βυζάντιο», Θεσσαλονίκη.

PG: Migne Patrologia Series Graeca.

Όπ. π.: Όπως παραπάνω.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν

«Εἰς τὸ Ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.»

Επικαλούμαστε, ἀδελφοί μου, τὴν Ἁγία Τριάδα καὶ ζητοῦμε τὴν ἀνωθεν βοήθεια καὶ τὴν θεία φώτιση, γιὰ νὰ μπορέσουμε εμεῖς οἱ πεπερασμένοι, ἀδαιεῖς καὶ ταλαίπωροι ἄνθρωποι νὰ προσεγγίσουμε ἐρμηνευτικά τὸ θεῖο, τὸ ἀπρόσιτο, τὸ υπέρλογο καὶ ἀπόρρητο μυστήριον καὶ μεγαλεῖο Τῆς. Νὰ μπορέσουμε νὰ κατανοήσουμε εἰς βάθος τὸ Πρόσωπον τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος πρὶν ἐνανθρωπήσει, πρὶν λάβει τὴν υλική καὶ ἀνθρώπινη σάρκα ἦταν Θεὸς Ἄσαρκος καὶ Ἄυλος. Ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ ἄυλα καὶ ἄσαρκα Πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἦταν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁμοούσιος, ὁμότιμος, συναΐδιος, συνάναρχος, ὁμόθρονος, ὁ Ἀόρατος, ὁ Παντοδύναμος, ὁ Παντοκράτωρ, ὁ αἰεὶ Γεννητὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως ἐνωμένος μαζί Του καὶ με τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ Δημιουργὸς Θεός, καθὼς ὁ Θεὸς Πατέρας διὰ τοῦ Υἱοῦ Του, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι δημιούργησε τὸν κόσμον. Αὐτὴ ἦταν ἡ ταυτότητα τοῦ Κυρίου μας πρὶν γίνει, ἐν χρόνῳ, ἄνθρωπος, πρὶν πάρει τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ μορφή μας, σὲ κάποια χρονικὴ στιγμή-περίοδος τῆς ἀνθρώπινης γήινης Ἱστορίας.

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. [...] Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. [...] Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. [...] Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενοῦς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο» (Ἰω. 1, 1-4· 10· 14· 18).

Μετάφραση καὶ σύντομη ἐρμηνεία:

Στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας υπήρχε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πού γεννήθηκε ἀχρόνως ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀπειρος καὶ ζωντανὸς Λόγος ἀπὸ ἀπειροτέλειον καὶ πάνσοφο Νου. Ὁ Λόγος ὡς δεῦτερον Πρόσωπον τῆς Θεότητος ἦταν ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Θεό-Πατέρα καὶ πάντοτε ἐνωμένος μαζί Του καὶ ὁ Λόγος ἦταν τέλειος ὡς Θεός. Ὅλα τὰ δη-

μιουργήματα δι' Αυτού έγιναν, σε συνεργασία με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα και χωρίς Αυτόν δεν έγινε το παραμικρό απ' όλα όσα έχουν γίνει. Είχε μέσα Του την ζωή ο Λόγος, και Αυτός, ως Πηγή της Ζωής που είναι, δημιούργησε και συντηρεί κάθε ζωή. Για τους ανθρώπους, που είναι λογικά όντα, ήταν από την αρχή και το πνευματικό Φως, που φωτίζει τον νουν τους και τους οδηγεί στην Αλήθεια. Ήταν από την αρχή στον κόσμο, προνοούσε και κυβερνούσε τον κόσμο. Και όλα τα ορατά και αόρατα κτίσματα, από τα οποία αποτελείται ο επίγειος και ο ουράνιος κόσμος, διαμέσου Αυτού έγιναν. Κι όμως, όταν Αυτός σαρκώθηκε κι έγινε άνθρωπος, ο διεφθαρμένος κόσμος των ανθρώπων, που ήταν προσκολλημένος στα γήινα, δεν τον αναγνώρισε ως Δημιουργό του.

Για να εντυπωθεί περισσότερο και καλύτερα στον καθένα μας Ποιος επιτέλεσε την υπερφυσική αυτή γέννηση και υιοθεσία, επαναλαμβάνω ότι ο Λόγος έγινε μέσα στον χρόνο της Ιστορίας άνθρωπος. Και έχοντας ως σκηνή και ως ναό άγιο την ανθρώπινη φύση παρέμεινε με πολλή οικειότητα μεταξύ μας σαν Ένας από εμάς. Και εμείς χορτάσαμε να βλέπουμε με τα μάτια μας την υπέρλαμπρη και θεοπρεπή δόξα Του, η οποία φανεωνόταν με τα θαύματά Του και την διδασκαλία Του. Ήταν η δόξα που δεν πήρε ως χάρισμα και δωρεά, όπως την παίρνουν τα λογικά δημιουργήματα, αλλά την είχε φυσική από τον Πατέρα Του, ως Υιός μονάκριβος που ήταν Υιός γεμάτος Χάρη, με την οποία τότε θαυματουργούσε και τώρα μας φωτίζει και μας διδάσκει.

Και ήταν φυσικό από τον Χριστό να λάβουμε την τέλεια αποκάλυψη της Αλήθειας. Διότι τον Θεό δεν Τον έχει δει κανείς ποτέ. Ο Υιός, που μόνο Αυτός γεννήθηκε από την Ουσία του Πατρός και είναι μέσα στους κόλπους Του, αχώριστος πάντοτε από Αυτόν, Εκείνος μας εξήγησε και μας γνώρισε τον Θεό¹.

Πολύ εύστοχα, θεοφώτιστα και θεόσοφα ο Ευαγγελιστής Ιωάννης μάς περιέγραψε πιο πάνω Ποιος είναι ακριβώς ο Μεσσίας μας Ιησούς Χριστός. Έτσι, δικαίως ονομάστηκε θεολόγος από την Εκκλησία μας, διότι είναι από τους λίγους συγγραφείς της Αγίας Γραφής που εδογματίσε περίτρανα και καθαρά για τις αλήθειες της Ορθοδόξου Πίστεώς μας. Εξάλλου, το Ευαγγέλιό του το συνέγραψε, κυρίως, για να διευκρινίσει και να εξηγήσει ότι ο Ιησούς είναι ο

1. Βλ. Π.Ν. Τρεμπέλα, *Η Καινή Διαθήκη*, εκδ. «Ο ΣΩΤΗΡ», Αθήναι 2011, σελ. 385-387.

Μεσσίας Χριστός και ο Υιός και Λόγος του Θεού, που έγινε άνθρωπος, εν χρόνω, σε κάποια στιγμή της ανθρώπινης Ιστορίας για να σώσει τον άνθρωπο.

Αυτός είναι, πραγματικά, ο Μεσσίας Ιησούς Χριστός, δεν είναι μόνο τέλειος άνθρωπος, αλλά και Θεός τέλειος. Εάν ήταν μόνο άνθρωπος, δεν θα ανασταίνονταν αυτεξουσίως από τους νεκρούς. Έτσι, θα ήταν μάταιη και ψεύτικη η Πίστη μας, όπως χαρακτηριστικά μας το λέγει και ο Απ. Παύλος: «εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν [...] εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν» (Α' Κορ. 15, 14 και 17). Θα ήταν μεγάλη ανοησία να πιστεύαμε σ' έναν θνητό και πεπερασμένο άνθρωπο, όπως κάνουν εσφαλμένα ορισμένες προτεσταντικές παραφυάδες και οι χιλιαστές, που θεωρούν τον Χριστό μόνο άνθρωπο, όχι και Θεό. Ανθρώπους, δηλαδή, Προφήτες, έστειλε πολλούς ο Θεός στον κόσμο, δεν τους θεοποιήσαμε, όμως, διότι πολύ απλά δεν ήταν θεοί. Ο Ιησούς Χριστός, επειδή είναι και Θεός, τον λατρεύουμε ως Θεό, δηλαδή ως Θεάνθρωπο. Θα μπορούσαμε, κάλλιστα, και τώρα να θεοποιούσαμε και τους Προφήτες, δεν γίνεται όμως αυτό, διότι δεν υπάρχει καμμία σχέση και σύγκριση με τον Χριστό. Διότι ο ένας είναι Θεός και οι άλλοι γήινοι άνθρωποι.

Να μην εξαπατόμαστε, αδελφοί μου, όταν βλέπουμε την ανθρώπινη μορφή του Χριστού μας αγιογραφημένη πάνω στην εικόνα που προσκυνάμε, μη νομίζουμε ότι είναι μόνο άνθρωπος, επειδή μόνο αυτό βλέπουμε. Αυτό είναι μέγα λάθος, βλασφημία και αίρεση για τους λόγους που αναφέραμε πιο πάνω. Η θεότητα του Κυρίου μας είναι άυλη και αόρατη, δεν μπορούμε να την δούμε και να την ψηλαφίσουμε, ούτε αισθητά ούτε νοητά, διότι ο Χριστός είναι αναφής, ακατάληπτος και υπέρλογος ως προς την Θεία φύση-ουσία Του. Βλέπουμε μόνο την ανθρώπινη μορφή και φύση Του.

Ο Θεός παίρνει και μορφή ανθρώπινη για δύο λόγους: α) για να σώσει τον άνθρωπο από την αμαρτία, τον διάβολο και τον θάνατο, που προήλθε από την παράβαση των Πρωτοπλάστων στον Παράδεισο. Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς γράφει σχετικά: «Κι ακόμα έπρεπε ο διάβολος που τότε νίκησε τον άνθρωπο, να νικηθεί από την νικημένη ανθρώπινη φύση και να κατατροπωθεί αυτός που με τόση πανουργία παγίδευσε τον άνθρωπο. Για τον σκοπό αυτό χρειαζόταν απαραίτητα να υπάρξει ένας άνθρωπος αναμάρτητος. Όμως κάτι τέτοιο ήταν αδύνατο. Κανείς, λέγει η Γραφή, δεν είναι

αναμάρτητος, ούτε αν η ζωή του διαρκέσει μία ημέρα (Ιώβ 14, 4-5), και ποιος θα καυχηθεί ότι έχει αγνή καρδιά; (Παροιμ., 20, 9), και κανείς δεν είναι αναμάρτητος παρά μόνο ένας, ο Θεός (Μκ. 10, 18). Κανένας άλλος δεν μπορεί να είναι αναμάρτητος [...], γι' αυτό, λοιπόν, ο μόνος αναμάρτητος Υιός και Λόγος του Θεού καθίσταται Υιός ανθρώπου, χωρίς, βέβαια, να αλλάξει τίποτα ως προς την θεότητα Του, μένοντας, όμως, ακηλίδωτος ως προς την ανθρώπινη Του ιδιότητα [...].

Γι' αυτό και δεν γεννήθηκε απλώς Θεός, ανάμεσα στους ανθρώπους, αλλά και από Παρθένο επίλεκτη και απαλλαγμένη από βρώμικους σαρκικούς λογισμούς, σύμφωνα με τους Προφήτες, γεννήθηκε από Παρθένο, στην μήτρα της οποίας επέφερε την σύλληψη όχι κάποια σαρκική όρεξη, αλλά ο ερχομός του Αγίου Πνεύματος»².

Και β) ο Θεός παίρνει ανθρώπινη σάρκα και μορφή συγκαταβαίνοντας στην μεγάλη επιθυμία που είχαν οι άνθρωποι να δουν με τα αισθητά τους μάτια τον Θεό Δημιουργό και Πλάστη τους και να συναναστραφούν μαζί Του, ως παιδιά Του. Το κάνει αυτό ο Τριαδικός Θεός, διότι ως αόρατος και άυλος στην Ουσία Του, ήταν αδύνατο να Τον δουν. Έτσι, ταπεινώνεται και καταδέχεται να πάρει δούλου μορφή και να γίνει άνθρωπος κατά πάντα, σαν κι εμάς, και να συναναστραφεί μαζί μας. Φθάνοντας, μάλιστα, διά της περισσής αγάπης Του, και στον επώδυνο και επονείδιστο σταυρικό θάνατο και την Ανάστασή Του.

Αυτός είναι λοιπόν ο Ιησούς Χριστός, ο αληθινός Θεός της ανθρωπότητας και Δημιουργός του σύμπαντος κόσμου. Δεν είναι μόνο άνθρωπος, όπως Τον εκλαμβάνουν πολλές «χριστιανικές» αιρέσεις και πολλές άλλες θρησκείες.

Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης μας το λέγει πολύ απλά και μας το διευκρινίζει, ότι ο Λόγος είναι Θεός, είναι το Δεύτερο Πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, διά του οποίου ο Θεός Πατέρας εν Αγίω Πνεύματι δημιούργησε τα σύμπαντα. Ο Θεός Πατέρας ό,τι κάνει το κάνει τριαδικώς όχι μονομερώς και μονοπρόσωπα, όχι μόνος Του. Διότι μονομερώς και μόνος Του, ως ένα Πρόσωπο, δεν υπάρχει, δεν υφίσταται, είναι ανυπόστατος, νεκρός και άχρηστος. Δηλαδή, δεν

2. Βλ. Αγ. Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία ΙΣΤ', Περί τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας, 16, PG 151, 192AD. (Επίσης βλ., Χριστούγεννα, εκδ. Ακρίτα 1982, σσ. 182-184).

μπορεί να ενεργήσει και να υπάρξει ως Θεός και ως απόλυτο, παντοδύναμο και υπέρτατο Ον. Ο Θεός είναι Ένας, αλλά και Τριαδικός μαζί, με Τρία Πρόσωπα. Έτσι, με αυτό τον τρόπο μόνο, δηλαδή, τριαδικώς, ενεργεί και υπάρχει. Όταν όμως, αφαιρέσεις απ' Αυτόν μία Υπόσταση – Πρόσωπο, τότε, ας μου επιτραπεί η έκφραση, παύει να υπάρχει, σβήνει, πεθαίνει, διαλύεται. Αυτό μας το λέγει και ο Ευαγγελιστής Ιωάννης: «Ο Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. [...] Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός» (Ιω. 1, 1-3 και 14).

Με τους πιο πάνω στίχους ο Ευαγγελιστής είναι τόσο ξεκάθαρος που δεν μας αφήνει υπόνοιες και αμφιβολίες για να κατανοήσουμε κάτι διαφορετικό και αιρετικό, ότι δηλαδή, ο Λόγος είναι η σκέψη, ο νους, η λογική του Θεού Πατρός. Ή, ότι ο Λόγος-Χριστός υπονοείται ότι είναι Θεός κατά Χάρη, όπως μπορούμε να γίνουμε όλοι μας, κατά τον Προφητάνακτα Δαυΐδ στον Ψαλμό του που λέγει: «ἐγὼ εἶπα· θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες» (Ψαλ. 81, 6).

Δυστυχώς, αδελφοί μου, αυτά τα φαιδρά και αιρετικά φληναφήματα τα λένε ορισμένες προτεσταντικές παραφυάδες και οι χιλιαστές και πολλοί άλλοι που θέλουν να λέγονται «χριστιανοί». Είναι «χριστιανοί» χωρίς Θεό τον Χριστό. Τον Χριστό τον θέλουν άνθρωπο σαν κι εμάς, χωρίς θεότητα. Θα έλεγε κανείς σ' αυτούς τους αιρετικούς, τί χρειάζεται τότε τόση φασαρία, τόση αντιπαλότητα, τόση λατρεία στο Πρόσωπο του Χριστού, αφού κι Αυτός είναι ένας καλός και χαρισματικός άνθρωπος σαν τους Προφήτες;

Η Αγία Γραφή και δη ο Απόστολος Ιωάννης, μας τα λένε πολύ καθαρά και κατανοητά, εάν, όμως, κάποιος δε θέλει να τα καταλάβει και να τα πιστεύσει, ή ανόητος είναι ή προπετής ή δεν μπορεί να εμβαθύνει στα ορθόδοξα θεολογικά και δογματικά νοήματα της Γραφής, ή από εγωισμό και αδιαλλαξία, επειδή ανήκει σε κάποια χριστιανική αίρεση και δε θέλει να παραδεχθεί το λάθος του και να πιστέψει το σωστό και ορθόδοξο νόημα των Γραφών.

Ο Χριστός, διά των Αποστόλων, των αποστολικών Πατέρων και των Αγίων Πατέρων, διά των Οικουμενικών Συνόδων, έχει αποδείξει και ξεκαθαρίσει απόλυτα το ποιος είναι ο Ίδιος. Το έχει αποδείξει και διά πολλών θαυμάτων πώς θέλει να Τον πιστεύουμε. Έτσι, όσοι

θέλουν και επιθυμούν και προαιρούνται καλώς και ευσεβώς, ας Τον πιστεύσουν σωστά και ορθόδοξα, όσοι δεν θέλουν και αρνούνται εγωιστικά ας μείνουν στην πλάνη τους. Ο Χριστός δεν βιάζει και δεν εξαναγκάζει κανένα, η επιλογή και η προαίρεση είναι δική μας.

Επίσης, ένα άλλο θέμα που πρέπει να επισημάνουμε και να αναλύσουμε είναι η απορία γιατί ο Χριστός ως Θεός που είναι, εικονογραφείται και προσκυνείται, αφού στην Παλαιά Διαθήκη δίνει ρητή εντολή στον Μωσή να μην γίνεται αυτό; «Εγώ είμι Κύριος ὁ Θεός σου [...] οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς· ἐγὼ γάρ είμι Κύριος ὁ Θεός σου» (Εξ. 20, 2-5). Εδώ ο Θεός το λέγει αυτό στον Προφήτη Μωσή διότι ακόμα δεν είχε ενσαρκωθεί-ενανθρωπήσει, δεν πήρε, δηλαδή, ανθρώπινη σάρκα και μορφή, δεν είχε γίνει άνθρωπος σαν εμάς. Αυτός ήταν ο λόγος που απαγόρευε ο Θεός στους Ιουδαίους στην Παλαιά Διαθήκη να Τον εικονογραφούν, να Του κάνουν εἰδωλα, να Τον περιγράφουν και να Τον προσκυνούν. Επειδή ακόμα ήταν σ' αυτούς η μορφή Του άσαρκη και άυλη, δεν γνώριζαν τίποτα γι' Αυτόν. Έτσι, απαγορευόταν να Τον περιγράψουν είτε με έμψυχα όντα είτε με άψυχα πράγματα που βρίσκονταν στον ουρανό, στην γη και στην θάλασσα.

Ωστόσο, όμως, μετά την Ενσάρκωση και Ενανθρώπηση του Υιού και Λόγου του Θεού, μας επιτρέπεται να Τον εικονίζουμε, να Τον αγιογραφούμε και να Του προσφέρουμε λατρευτική προσκύνηση και όχι τιμητική, διότι είναι ο Κύριος και Θεός μας. Στην Θεοτόκο, όμως, και στους Αγίους μας, επειδή είναι άνθρωποι δεν προσφέρουμε λατρευτική προσκύνηση, αλλά τιμητική, η οποία καταλήγει/ ανεβαίνει στο πρωτότυπο, δηλαδή, στον Τριαδικό Θεό, όπως πολύ ορθά μας το τονίζει και ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός: «Διότι, όπως είπαμεν, η τιμή προς τους ευγνώμονας από τους συνδούλους αναδεικνύει την καλήν διάθεσιν προς τον κοινόν Δεσπότην, και η τιμή της εικόνας καταλήγει εις το πρωτότυπον (σς. τον Θεό) [...] Μνημονεύεται δε και κάποια διήγησις, ότι ο Κύριος Ιησούς Χριστός, ο Ίδιος έβαλεν επάνω εις το Θείον και ζωοποιόν Πρόσωπόν Του ένα κάλυμμα από ύφασμα και απετύπωσεν εις το κάλυμμα την μορφήν, την απεικόνισίν Του [...] έτσι απέστειλεν αυτό το κάλυμμα εις τον Αύγαρον (σς. τον βασιλιά της Έδεσσας της Συρίας), ο ποί-

ος το επιθυμούσε»³. Άρα, αδελφοί μου, πρώτος ο Ίδιος ο Χριστός αποτύπωσε και απεικόνισε την Θεία μορφή Του σ' εμάς για να Τον προσκυνούμε και να Τον λατρεύουμε.

Επίσης, πρέπει να πούμε ότι, όταν τιμούμε την Θεοτόκο και τους Αγίους μας, στην ουσία τιμούμε τον Θεό που κατοίκησε μέσα τους και τους χαρίτωσε και τους αγίασε, διότι χωρίς τον Θεό δεν θα ήταν τίποτα, μόνο απλοί φθαρτοί άνθρωποι. Αυτό εννοεί και ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός όταν μας λέγει ότι η τιμή που προσφέρουμε στις εικόνες των Αγίων καταλήγει στο πρωτότυπο, δηλαδή, στον Θεό που κατοίκησε διά της χάριτος του Αγίου Πνεύματος στην ψυχή τους. Είναι μεγάλη βλασφημία και ασέβεια κατά του Κυρίου να πούμε ότι λατρεύουμε την Θεοτόκο και τους Αγίους και τους προσκυνούμε λατρευτικά ως θεούς, διότι δεν είναι θεοί, αλλά απλοί άνθρωποι, όσο Άγιοι και να είναι.

Εάν δεν κατανοήσουμε και δεν το ξεκαθαρίσουμε μέσα στην ψυχή και την διάνοιά μας, ότι ο Χριστός είναι ο προαιώνιος Υιός και Λόγος του Θεού που εν χρόνω γίνεται και άνθρωπος, η όλη προσέγγισή μας στα θέματα της Πίστεως και της Αγίας Γραφής θα είναι λάθος, πλανεμένη και μη ορθόδοξη.

---

3. Αγ. Ιω. Δαμασκηνού, *Έκδοσις Ακριβής Της Ορθοδόξου Πίστεως*, ΕΠΕ 1, 499.

Τι προφήτευσαν τα μαντεία και οι Σίβυλλες διά το Πρόσωπο του Ιησού Χριστού

Ο Θεός δεν φρόντισε να προκαταγγείλει τον ερχομό του Υιού Του μόνο διά των Προφητών της Παλαιάς Διαθήκης, αλλά και διά των αρχαίων ημών φιλοσόφων και των μαντειών και των Σιβυλλών όλου του γνωστού κόσμου και, κυρίως, του τότε ελληνικού χώρου.

Κάλεσε και ηγγάρευσε ο Κύριος και τους προ Χριστού φιλοσόφους και τους μάντεις να μιλήσουν για την Ενανθρώπηση του Υιού Του, ο οποίος θα ερχόταν διά να σώσει τον κόσμο. Προφήτευσαν και αυτοί με μεγάλη ακρίβεια και λεπτομέρεια διά την Γέννηση, τα θαύματα, τα Πάθη και την Ανάσταση του Χριστού. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, μας δίνουν πιο πολλές πληροφορίες και από αυτές τις προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης.

«Καταρχήν, πρέπει να πούμε ότι το όνομα «Σίβυλλα» (μάντις) αρχικώς ήταν κύριο όνομα κάποιας γυναίκας μάντεως στην Μικρά Ασία, αγνώστου σημασίας και προελεύσεως. Αργότερα το όνομα έγινε προσηγορικό και εσήμαινε την προφήτιδα και ιέρεια του Απόλλωνος.

Η πρώτη αυτή Σίβυλλα χαρακτηρίζεται ως «αρχαία και σφόδρα παλαιά» (Ιουστ. λόγος παραινετικός προς Έλληνας κεφ. 16), ότι συνέγραψε προ του Ομήρου (Τατιαν. προς Έλληνας, 41) και ότι ήταν παλαιότερα του Ορφέως (Κλημ. Αλεξανδρέως, Στρωμ. Α' XXI). Ως τόπος διαμονής της αναφέρεται η Μάρμησος του Ελλησπόντου ή οι Ερυθρές της Ιωνίας. Πατήρ της φέρεται ο Βαρώσος. Ο Ηράκλειτος αναφέρει για αυτήν ότι «μαιομένω στόματι, άγέλαστα και άκαλλώπιστα και άμύριστα φθεγγομένη, χιλίων έτών έξικνεΐται τή φωνή διά τόν Θεόν», δηλαδή τον Απόλλωνα.

Περί το 800-600 π.Χ. κατά μίμησι της Σιβύλλης αυτής εμφανίστηκαν πάρα πολλές προφήτιδες καλούμενες και αυτές Σίβυλλες.

Αναφέρεται η Πυθία των Δελφών, τις προφητείες της οποίας οι ιερείς διεσκεύαζαν σε εξαμετρικούς στίχους. Εξ αυτών των Σιβυλλών ο Ουάρων (varro 116-27 π.Χ.) αναφέρει ως σπουδαιότερες τις: Βαβυλωνία ή Περσική, την Κιμερία, την Κυμαία, την Δελφική, την Ερυθραία, την Λιβυκή, την Φρυγία, την Σαμία, την Τιβουρτίνη και την Τρωική ή Ελλησποντιακή.

Ο Κλήμης ο Αλεξανδρέας ομιλεί για πλήθος Σιβυλλών και αναφέρει ονομαστικά τις: Σαμία, Κολοφωνία, Κυμαία, Ερυθραία, Φυτώ, Ταραξάνδρα, Μακέτιν, Θετταλή, Θεσπρωτία (Στρωμ. Α' XXI). (Πληροφορίες από την Ηθική Εγκυκλοπαίδεια).

Σίβυλλα: Το όνομα είναι ελληνικό. Το αναφέρουν: ο Αρίσταρχος στην «Ειρήνη» στιχ. 1095 και 116. Αλλά και ο Πλάτων στον «Φαίδρο» 244B κατά τον Ιερώνυμο ερμηνεύεται ΘΕΟ ΒΟΥΛΗ (Δωριστί Σιο-βόλλα διότι Σίος=Θεός) αυτή που αναγγέλει την βουλή του θεού δηλαδή προφήτις. Οι παλαιότεροι αναγνωρίζουν μόνο μία Σίβυλλα και ορίζουν ως τόπο αυτής τις Ερυθρές ή την Κύμη (Αριστοτέλους, *Περί θαυμασίων*, 95). Αργότερα όμως γίνεται λόγος περί περισσότερων Σιβυλλών, όπως η Δελφική ή Σαμία κλπ.

Σίβυλλα, μάντισα στην οποία αποδιδόταν η ιδιότητα να προφητεύει το μέλλον, πέφτοντας σε έκστασι και χωρίς να ερωτηθή, όπως οι Πυθείες στα μαντεία. Δεν ήταν νοητή ως αθάνατη, αλλά πιστευόταν ότι έφτανε σε πολύ μεγάλη ηλικία. Για παράδειγμα, όπως παραδίδεται, η Σίβυλλα της Κύμης κατά την συνάντησί της με τον Αινεία ήταν ήδη 700 ετών και επρόκειτο να ζήσει 300 ακόμα χρόνια.

Σε αρχαιότερα εποχή γινόταν λόγος για μια Σίβυλλα, κόρη του βασιλιά της Τροίας Δαρδάνου ή του Δία και της Λάμιας. Αργότερα αναφέρονται περισσότερες όπως: η Λιβυκή, η Χαλδαία, η Φρυγική, η Κυμαία κ.α. Στον ελληνικό κόσμο την μεγαλύτερη φήμη είχε η Σίβυλλα των Ερυθρών στην Μ. Ασία, όπου υπήρχε μακρά παράδοση στην μαντική με πανάρχαια προελληνικά μαντεία. Στην Ιταλία μεγάλη επιρροή ασκούσε η Σίβυλλα της Κύμης και, κατά τις τοπικές παραδόσεις, αυτή είχε διαμορφώσει τους λεγόμενους «Σιβυλλικούς χρησμούς» βιβλία τα οποία είχαν μεγάλο κύρος στην Ρώμη, όπου η Σύγλητος τα συμβουλευόταν σε περιόδους πολιτικής κρίσεως. Από την μορφή της Σίβυλλας είναι εμπνευσμένα έργα του Μιχαήλ Αγγελού (στο παρεκκλήσι της Καπέλα Σιξτίνα, στο Βατικανό) και του Ολλανδού ζωγράφου Ρέμπραντ. Περί Σιβυλλών κάνει λόγο και ο Σωκράτης στον Φαίδρο του Πλάτωνος»⁸⁰.

Τίθεται, όμως, το ερώτημα, εάν οι Σίβυλλες και οι μάντιες και οι φιλόσοφοι προ Χριστού ήταν θεόπνευστοι, όπως οι Προφήτες της Π. Διαθήκης. Η αλήθεια είναι ότι δεν ήταν θεόπνευστοι, διότι, συνήθως, οι μαντείες και προρρήσεις τους ήταν διαφορούμενες, είχαν

80. Βλ. Κόκορη Δ., Ο Χριστός όπως τον είδαν οι Προφήται, Αθήνα 2005, σσ. 515-518.

διπλή ερμηνεία, δηλαδή, και θα γίνει και δεν θα γίνει «ήξεις-αφίξεις». Αυτό γινόταν, προφανώς, διότι δεν καθοδηγόντουσαν απόλυτα από τον αληθινό Τριαδικό Θεό, αλλά από τον διάβολο, όπως και ο μάντης Βαλαάμ της Π. Διαθήκης, που θα δούμε παρακάτω. Επειδή ο Θεός ποτέ δεν εγκατέλειψε το πλάσμα Του, έτσι ακόμα και μέσα από τα μαντεία που κυριαρχούσε φαινομενικά ο διάβολος ενεργούσε και έκανε κουμάντο ο Ίδιος και έβαζε στο στόμα τους (όπως λέει και ο μάντης Βαλαάμ), τα λόγια και τις προφητείες τις δικές Του, προς ωφέλεια του ανθρώπου. Γι' αυτό και οι προφητείες των Σιβυλλών και του μάντη Βαλαάμ που θα αναφέρουμε μας εκπλήσουν για την ακρίβεια και την πιστότητά τους για την ζωή του Ιησού Χριστού.

Ο Άγιος Ιερώνυμος λέει ότι ο Θεός έκανε νεύμα στην καρδιά των Σιβυλλών να προφητεύσουν για τον Χριστό. Αυτό μας το πιστοποιεί και μας το βεβαιώνει και ο αυτοκράτορας Μ. Κωνσταντίνος, ο οποίος διάβασε αυτούς τους χρησμούς των Σιβυλλών τις οποίες είχαν μεταφράσει στα λατινικά προ Χριστού ο Ρωμαίος ποιητής Βιργίλιος (70-19 π.Χ.) και ο φιλόσοφος και πολιτικός Κικέρων (106-43 π.Χ.). Έτσι, κανένας, πλέον, κακοπροαίρετος αντίχριστος δεν μπορεί να τις αμφισβητήσει διότι έχουν καταγραφεί και μεταφραστεί στα λατινικά πριν την έλευση του Χριστού.

«Ο Ευσέβιος Καισαρείας, όπως και ο Μ. Κωνσταντίνος, εξιστορεί και επεξηγεί ότι η προφητεία της Ερυθραίας δεν αποτελεί πλαστογράφηση κάποιου ανθρώπου μέσα από την Εκκλησία, διότι τα βιβλία της μεταφράστηκαν από τον Κικέρωνα στην λατινική γλώσσα πριν από την έλευση του Χριστού. Στην ίδια Σίβυλλα αναφέρεται προ Χριστού και ο Βιργίλιος.

Αυτά τα λατινικά συγγράμματα είναι πιθανόν να ανέγνωσαν ο Ευσέβιος και ο Μ. Κωνσταντίνος, και γι' αυτό ήταν τόσο σίγουροι για την εγκυρότητά τους.

Ο χρησμός της Σίβυλλας σχηματίζει σύμφωνα με τον Κικέρωνα μία ιδιαίτερος ευφυή και εκλεπτυσμένη ακροστιχίδα. Ο χρησμός, λοιπόν, ο οποίος αναφέρεται στον Βασιλέα που θα σώσει τους ανθρώπους, δείχνει να έχει κοινά σημεία με τον χρησμό της Ερυθραίας, όχι μόνον λόγω της ακροστιχίδας, αλλά και διότι στον δεύτερο στίχο της προφητείας της Σίβυλλας της Ερυθραίας αναγράφεται η Έλευσις του Βασιλέα των αιώνων.

Πότε όμως ο Μέγας Κωνσταντίνος ανέγνωσε για πρώτη φορά τις προφητείες της Σίβυλλας της Ερυθραίας και ποιος ήταν αυτός ο οποίος τον πληροφόρησε;

Την απάντηση μας την δίνει ο Γεννάδιος Σχολάριος, ο πρώτος Πατριάρχης Κωνσταντινούπολης μετά την Άλωση του 1453. Η απάντηση του Πατριάρχη Γενναδίου προέρχεται από μία ανέκδοτη ομιλία του, ένα μέρος της οποίας έχει καταγραφεί από τον Άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη σε μία υποσημείωσή του στον *Μέγα Συναξαριστή της Ορθοδόξου Εκκλησίας*. Σύμφωνα με την ομιλία αυτή του Πατριάρχη Γενναδίου, ο Μέγας Κωνσταντίνος, αν και ασπαζόταν από μικρή ηλικία την πατρώα ελληνική θρησκεία, ωθήθηκε προς την χριστιανική πίστη όταν ανέγνωσε μία συλλογή των Σιβυλλικών χρησμών η οποία εφυλάσσετο στην Βασιλική Βιβλιοθήκη της Ρώμης. Οι χρησμοί αυτοί γνωστοποιήθηκαν στον Μ. Κωνσταντίνο από τον υιό του, Κρίσπο. Ο δε Κρίσπος, γνώρισε τους χρησμούς από τον δάσκαλό του Φιρμιανό Λακτάντιο, ο οποίος τους ανακάλυψε κατά το χρονικό διάστημα που εργαζόταν ως φύλακας στην Βασιλική Βιβλιοθήκη της Ρώμης.

Γράφει ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης: «Διότι ο Φιρμιανός Λακτάντιος, σοφώτατος ων, και εις (ένας) των φυλάκων της εν Ρώμη βασιλικής Βιβλιοθήκης, εκ της αναγνώσεως των βιβλίων των Σιβυλλών και των απανταχού χρηστηρίων των φανερώς διαγγελλόντων, ότι ο Χριστός είναι Θεός, φωτισθείς, επίστευσε τω Χριστώ. Και μάλιστα και εις τον Κρίσπον τον υιόν του Κωνσταντίνου διδάσκαλος εγένετο της εις Χριστόν πίστεως· ο δε Κρίσπος πάλιν εφανέρωσε τας βίβλους ταύτας εις τον πατέρα αυτού Κωνσταντίνον, και πολύ ωφέλησεν αυτόν εις το πιστεύσαι τω Χριστώ, ως λέγει τούτο Γεννάδιος ο Σχολάριος εις τινά ανέκδοτον διάλεξιν μετά στρατιώτου τινός, πεμφθέντος παρά του βασιλέως των Αγαρηνών να ερωτήση αυτόν (*Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας*, Σεπτέμβριος ΙΔ', σχόλια του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτη, εκδ. μοναχού Βίκτωρος Ματθαίου).

Ο Πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος μάς αποκαλύπτει ότι, η ανάγνωση των βιβλίων των Σιβυλλών ώθησε και τον Λακτάντιο και τον Μέγα Κωνσταντίνο να αναγνωρίσουν την Θεότητα του Ιησού Χριστού!

Η ανωτέρω μαρτυρία του Πατριάρχη Γενναδίου καταγράφεται και σε ένα έργο του το οποίο φυλάσσεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη

των Παρισίων. Στο έργο αυτό που εκδόθηκε το 1930 από τους Χρήστο Σιδερίδη, Μ. Jugie και L. Petit, γράφει ο Γεννάδιος: «Δεν ανέγνωσε λοιπόν ο Κωνσταντίνος μόνο τα υπομνήματα εκείνα, αλλά και τους χρησμούς των μαντείων και των Σιβυλλών περί της Ενανθρωπήσεως του Υιού του Θεού, μετερχόμενος αυτήν (την Ενανθρώπηση) με πολλή σεβασμιότητα, αλλά και με εποπτεία ως προς τις εκτροπές (παραδοξολογίες). Είχαν δε τοποθετηθεί και αυτά (τα υπομνήματα) στις βιβλιοθήκες εκείνες και εφάνέρωνε στον πατέρα Κωνσταντίνο ο γιος του Κρίσπος πράγματα τα οποία αγνοούνταν προηγουμένως. Διότι, είχε αλλάξει πρώτα εκείνος (ο Κρίσπος) από την πλάνη του πολυθεϊσμού, με συμβουλές του δασκάλου του, ο οποίος ονομαζόταν Φιρμιανός Λακτάντιος· και αυτό το γεγονός (της μεταβολής του Κρίσπου) δεν ήταν εις γνώσιν του πατέρα του για αρκετό καιρό. Ήταν δε ο Φιρμιανός Λακτάντιος σοφότατος άνδρας και υπέρμαχος από παλαιά της ελληνικής θρησκευτικής θεωρήσης, και συγχρόνως ένας από τους φύλακες της βιβλιοθήκης εκείνης (της Ρώμης) οι οποίοι ήταν πάρα πολλοί (Γεννάδιος Σχολάριος, *Questiones et responsiones de divinitate Domini nostril Jesu Christi*, σελ. 467).

Ο Πατριάρχης Γεννάδιος καταγράφει ότι ο Λακτάντιος ήταν αυτός που φανέρωσε στο μαθητή του Κρίσπο τους χρησμούς των Σιβυλλών και των ελληνικών μαντείων «περί της ενανθρωπίσεως του Υιού του Θεού», και εν συνεχεία ο Κρίσπος ήταν αυτός που με την σειρά του γνωστοποίησε τους χρησμούς στον πατέρα του Κωνσταντίνο.

Ο Λακτάντιος, πριν γνωριστεί με τον Κωνσταντίνο, είχε διοριστεί από τον αυτοκράτορα Διοκλητιανό καθηγητής λατινικής ρητορικής στην Νικομήδεια. Όταν όμως ο αυτοκράτορας ξεκίνησε τους διωγμούς κατά των Χριστιανών, ο Λακτάντιος παραιτήθηκε από την θέση του και, περί το 305 μ.Χ., μετέβη στην Ιταλία. Εκεί, εργάστηκε για ένα χρονικό διάστημα ως φύλακας στην βασιλική βιβλιοθήκη της Ρώμης, την μεγαλύτερη βιβλιοθήκη του κόσμου εκείνη την περίοδο. Μέσα σε αυτή την βιβλιοθήκη, όπως και σε άλλες βιβλιοθήκες της Ρώμης, είχε συγκεντρωθεί ένα μεγάλο μέρος των αρχαίων ελληνικών συγγραμμάτων τα οποία εκλάπησαν από τις βιβλιοθήκες της Αθήνας, της Περγάμου, της Εφέσου, της Μιλήτου, της Αλεξάνδρειας καθώς και από πολλές ιδιωτικές βιβλιοθήκες (όπως αυτή του Αριστοτέλη). Πολλά σπουδαία επίσης συγγράμ-

ματα είχαν μεταφερθεί από την Αίγυπτο, την Συρία, την Μεσοποταμία και τις υπόλοιπες επικράτειες της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Μέσα σε αυτή την Κιβωτό της γνώσης εργαζόταν ο Λακτάντιος, έχοντας στα χέρια του τις αυθεντικές πηγές των συγγραμμάτων τα οποία κατέγραψε. Μεταξύ αυτών των συγγραμμάτων συγκαταλέγονταν και οι προφητείες των Σιβυλλών φυλαγμένες σε απόρρητα βιβλία, οι οποίες τον ώθησαν να πιστέψει στον Χριστό.

Η νέα όμως χριστιανική πίστη δεν ερχόταν για τον Λακτάντιο σε σύγκρουση με την πατρώα ελληνική θρησκεία, διότι και ο Απόλλων και οι Σίβυλλες ήταν προφήτες του Χριστού και κατά συνέπεια απολύτως τιμώμενοι και σεβαστοί.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο Λακτάντιος αγωνίστηκε για να αναδείξει την σύνδεση μεταξύ της πατρώας ελληνικής θρησκείας και της χριστιανικής, θεωρώντας την πρώτη προπομπό της δεύτερης»⁸¹.

Ο ιστορικός Ευσέβιος Καισαρείας ο οποίος συνέγραψε τον βίο του Μεγάλου Κωνσταντίνου, μας διέσωσε και ένα λόγο του που εκφώνησε διά να πιστοποιήσει και να βεβαιώσει την Θεότητα του Χριστού. Εκτός των άλλων που λέει, αναφέρεται και στους χρησμούς της Σίβυλλας Ερυθραίας που προφήτεψε διά το Πρόσωπο του Χριστού. Μάλιστα δε αυτός ο χρησμός έχει την ακροστιχίδα ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ ΣΤΑΥΡΟΣ (το όνομα του Χριστού το έχει με «ει» αντί με «ι»). Αυτό όμως που μας συγκλονίζει είναι ότι προλέγει και κατονομάζει το όνομα του Μεσσία Ιησού Χριστού και ότι είναι Θεός και ότι θα σταυρωθεί. Κάτι που στην Παλαιά Διαθήκη δεν αναφέρεται, το όνομα του Μεσσία Ιησού. Περίεργο, αλλά αληθινό. Αναφέρει μάλιστα και άλλους χρησμούς σημαντικούς.

Αναφέρουμε ένα μέρος του λόγου του «Προς τον σύλλογον των Αγίων»: «Επιθυμώ δε να μνημονεύσω και κάτι από τας εξωτερικάς μαρτυρίας περί της θεότητας του Χριστού. Διότι προφανώς από τοιαύτας μαρτυρίας υποχρεώνεται και των βλασφημίων η διάνοια να αναγνωρίσει αυτόν ως Θεόν και Παίδα Θεού, εάν βεβαίως πιστεύουν εις τους λόγους των. Η Ερυθραία Σίβυλλα λοιπόν, η οποία ισχυρίζεται ότι ενεφανίσθη κατά την έκτην γενεάν μετά τον κατακλυσμόν, ήτο ιέρεια του Απόλλωνος, φορούσα διάδημα κατά μί-

81. Σκαρλακίδης Χ., *Οι Προάγγελοι Του Ιησού Χριστού*, εκδ. Δήλιος, Αθήνα 2005, σσ. 208-212.

μησιν του θεού τον οποίον ελάτρευε, εφύλασσε τον τρίποδα στον οποίον ήτο περιτυλιγμένος ο όφης και παρείχε χρησμούς εις τους ερωτώντας αυτήν. Είχε παραδοθή εις αυτήν την λατρείαν από ηλιθιότητα των γονέων της, εκ της οποίας προέρχονται άσχημοί θυμοί και τίποτε ευγενές, όπως ιστορείται περί της Δάφνης. Η Ερυθραία λοιπόν, εισελθούσα κάποτε στα άδυστα της ματαίας λατρείας και πράγματι καταληφθείσα από θεοπνευστίαν, προείπε με στίχους περί των μελλόντων σχεδίων του Θεού, δηλούσα σαφώς την ιστορίαν της καθόδου του Ιησού διά των πρώτων γραμμάτων των στίχων οι οποίοι καταρτίζουν την ακροστοιχίδα:

«Ι δρώτα θα εξάγη η γη όταν έλθη το σημείον της κρίσεως
Η γεμών θα έλθη εξ ουρανού διά να κρίνη εις αιώνας.
Σ ύμπαν το γένος των ανθρώπων και τον κόσμον όλον.
Ο ι άνθρωποι, πιστοί και άπιστοι, εις το τέρμα του χρόνου
Ύ ψιστον Θεόν θα ίδουν μαζί με αγίους, όστις θα κρίνη
Σ αρκοφόρων ανθρώπων ψυχάς εις το βήμα του.

Χ έρσος όταν κάποτε γίνη όλος ο κόσμος και ακανθώδης,
Ρ ίσουν δε οι θνητοί τα είδωλα και όλον τον πλούτον, και
Ε κκαύση το πυρ γην, ουρανόν και θάλασσαν,
Ι δίως όταν σπάση τας πύλας της αιδίου ειρκτής,
Σ ε υπέρλαμπρον φως θα έλθη πάσα σάρξ νεκρών,
Τ ους αγίους και ανόμους θα ελέγξη πυρ εις αιώνας.
Ό σα κρυφίως έπραξε θα τα είπη όλα, διότι ο Θεός
Σ τήθη απόκρυφα θ' ανοίξη με τους φωστήρας.

Θ ρήνος θα εξέρχεται από όλους και βρυγμός οδόντων,
Έ κλειψις ηλίου και αστερισμών θα γίνη,
Ο υρανόν θα περιτυλίξη και της σελήνης το φως θα χαθή,
Υ ψηλά θα βάλη τας φάραγγας και θα ισοπεδώση τα βουνά.

Υ ψώματα φοβερά δεν θα βλέπουν πλέον οι άνθρωποι, αλλά
Ί σα θα είναι τα όρη με τας πεδιάδας και αι θάλασσαι
Ό λαι μη πλωταί η γη θα είναι καμμένη από κεραυνόν,
Σ τείροι θα γίνουν οι παφλάζοντες ποταμοί από τας πηγάς.

Σ άλιπιγξ έπειτα θ' αφήση θρηνώδη φωνήν εξ ουρανού,
Ω ριωμένη διά το βδέλυγμα και τα παθήματα του κόσμου,
Τ ότε δε η γη χαινουσα θα παρουσιάση Ταρταρώδες χάος,
Η γεμόνες σύμπαντες θα έλθουν εις το βήμα του Θεού.
Ρ εύμα ποταμού πυρός και θείου θα εκκινήση εξ ουρανού.

Σ ήμα τότε επίσημον δι' όλους τους θνητούς θα είναι
Τ ο ξύλον των πιστών, ο Σταυρός, το ποθούμενον κέρας,
Α νδρών ευσεβών ζωή, πρόσκομμα του κόσμου φωτίζον με
Ύ δατα τους κλητούς εις δώδεκα πηγάς, και
Ρ άβδος σιδηρά και ποιμένουσα θα επικρατήσει.
Ο ύτος είναι ο περιγραφείς δι' ακροστιχίδος Θεός ημών,
Σ ωτήρ αθάνατος, βασιλεύς παθών υπέρ ημών.

Αυτό ενεπνεύσθη από τον Θεόν να προφητεύση η παρθένος Σίβυλλα. Εγώ δε βεβαίως την θεωρώ μακαρίαν, εφ' όσον ο Σωτήρ την εξέλεξεν ως προφήτιν περί της υπέρ ημών προνοίας του.

Ότι ο περί του Σωτήρος χρησμός δεν επλάσθη από κανένα εκκλησιαστικόν, αλλά είναι της Ερυθραίας Σιβύλλης, της οποίας τα βιβλία μετέφρασεν εις την λατινικήν ο Κικέρων προ της επιδημίας του Χριστού, και ότι ο Βιργίλιος, μνημονεύει αυτήν και τον παρθενικόν τόκον, υμνήσας το μυστήριον δι' αινιγμάτων από φόβον έναντι των κρατούντων.

Αλλ' οι περισσότεροι άνθρωποι απιστούν, μολονότι παραδέχονται ότι η Ερυθραία Σίβυλλα υπήρξε μάντις, υποπτεύονται δε ότι τα έπη ταύτα συνέθεσε κάποιος από την ιδικήν μας θρησκείαν όχι άμοιρος ποιητικής μούσης και ότι ταύτα είναι νόθα και απεκλήθησαν χρησμοί της Σιβύλλης, επειδή έχουν ωφελίμους ηθικώς γνώμας αι οποία περικόπτουν την πολλήν επιβολήν των ηδονών και οδηγούν εις τον σώφρονα και κόσμιον βίον. Η αλήθεια όμως εν προκειμένω είναι προφανής, διότι με την επιμέλειάν των ιδικοί μας άνδρες υπελόγισαν ακριβέστερα τους χρόνους, ώστε να μη υποθέτη κανείς ότι το ποίημα συνετάχθη μετά την κάθοδον και καταδίκην του Χριστού και ότι είναι τάχα ψεύδος να δυσφημίζονται τα έπη ως προλεχθέντα παλαιότατα από την Σίβυλλαν, διότι έχει ομολογηθή ότι ο Κικέρων ευρών το ποίημα το μετέφρασεν εις την

λατινικήν γλώσσαν και το ενεσωμάτωσεν εις τα ιδικά του συγγράμματα, αυτός δε εξετελέσθη κατά την άνοδον του Αντωνίου, ενώ επί του Αντωνίου επεκράτησεν ο Αύγουστος ο οποίος εβασίλευσεν επί πενήντα έξ έτη. Τούτον διεδέχθη ο Τιβέριος, κατά τον χρόνον του οποίου εξέλαμψεν η παρουσία του Σωτήρος και επεκράτησε το μυστήριον της αγιωτάτης θρησκείας, συνεκροτήθη δε η νέα γενεά των ανθρώπων, περί της οποίας νομίζω ομιλεί ο εξοχώτατος των ποιητών της Ιταλίας:

Τότε δε παρουσιάσθη νέον γένος ανθρώπων,
Και πάλιν εις άλλο χωρίον των Βουκολικών,
Σικελίδες Μούσαι, ας υμνήσωμεν μεγάλην είδησιν,
Τί είναι από αυτό φανερώτερον; Διότι προσθέτει,
Ηκούσθη πάλιν ο χρησμός της Κύμης.

Υπαινίσσεται ούτω την Κυμαίαν Σίβυλλαν. Και δεν ηρκέσθη εις αυτά αλλά προχώρησε περαιτέρω, ωσάν η ανάγκη να επόθει την μαρτυρίαν του. Τι λέγει;

Πάλιν εξεκίνησεν ο ιερός κύκλος των αιώνων,
Πάλιν έρχεται παρθένος φέρουσα τον εραστόν βασιλέα.

Ποία λοιπόν είναι η επανερχομένη παρθένος; Δεν είναι αυτή η οποία έγινε πλήρης και έγκυος από το Άγιον Πνεύμα; Και τί εμποδίζει την έγκυον να είναι διαπαντός κόρη και να μένη διαπαντός παρθένος; Θα επανέλθη δε εκ δευτέρου, όταν και ο Θεός έλθη εκ δευτέρου να ανακουφίση την οικουμένην. Και τι προσθέτει ο ποιητής:

Τον δε προσφάτως γεννηθέντα, φωτοφόρε Σελήνη,
Τον προερχόμενον αντί σιδηράς από χρυσήν γενεάν, προσκυνεί.
Από αυτόν τον άρχοντα τα μεν ανθρώπινα έλκη όλα θεραπεύονται,
Οι δε στεναγμοί των ασεβών κατευνάζονται.

Κατανοούμεν λοιπόν σαφώς και μυστικώς ταύτα, διατυπωθέντα αλληγορικώς, εις τρόπον ώστε οι εξετάζοντες βαθύτερον να ανάγουν το νόημα των στίχων εις την θεότητα του Χριστού, διά να μη δύναται δε κάποιος από τους δυνάστας της πρωτευούσης της αυτοκρατορίας να κατηγορήση τον ποιητήν ότι γράφει αντίθετα από τους πατρώους νόμους και ότι απορρίπτει τα παλαιά πιστευόμενα υπό των προγόνων περί των θεών, επισκιάζει την

αλήθεια. Διότι νομίζω εγνώριζε την μακαρίαν και επώνυμον θυσία του Σωτήρος [...]

Άλλοι στίχοι του Βιργιλίου Μάρωνος περί Χριστού και ερμηνεία τούτων, διά των οποίων δεικνύεται πώς προηγγέλη το μυστήριον δι' αιγιμάτων υπό του ποιητού:

Βίον θεού αφθάρτου θα λάβη και θα συναθροίση
Πλήθος ηρώων μαζί μ' εκείνον, και αυτός
Θα φανή εις την πατρίδα και εις τους ποθητούς μάκαρας
Κυβερνών του κόσμου τα ηνία με πατροπαραδότους αρετάς.
Διά σε δε, πρώτα δώρα παράγει η γη
Κριθήν και κύπερην μαζί με άνθος κυαμών...»⁸².

Αυτά και άλλα πολλά αναφέρει ο Μέγας Κωνσταντίνος στο λόγο του «Προς τον σύλλογον των Αγίων» διά να πιστοποιήσει την Θεότητα του Μεσσία Ιησού Χριστού.

Επίσης, η Αγία Αικατερίνη του Σινά, όταν την κάλεσε ο ασεβής βασιλιάς Μαξέντιος να απολογηθεί γιατί πιστεύει στον Χριστό ως Θεό της, αυτή του απάντησε ότι: «Ο Χριστός είναι ο αληθινός Θεός του κόσμου, όχι τα είδωλα και οι θεοί που προσκυνάτε εσείς οι ειδωλολάτρες, οι οποίοι ήταν άνθρωποι που είχαν θεοποιηθεί όντας γεμάτοι πάθη». Ο βασιλιάς επειδή δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει την σοφία της Αγίας, κάλεσε 150 Έλληνες φιλοσόφους από όλες τις πόλεις της εξουσίας του για να την αντιμετωπίσουν και να την πείσουν για την ορθότητα της πίστεώς τους. Αυτή όντας σοφή τους αντιμετώπισε με τα ίδια τα ελληνικά τους συγγράμματα, δηλαδή του Ομήρου, του Διοδώρου κ.α. (οι οποίοι κατηγορούν τους θεούς του Ολύμπου), αλλά και με τους χρησμούς των Σιβυλλών που προφήτευαν διά την Θεότητα του Μεσσία Χριστού. Το δε αποτέλεσμα της συνομιλίας αυτής ήταν να πιστέψουν και οι 150 Έλληνες φιλόσοφοι και να μαρτυρήσουν. Ο βασιλιάς οργισθείς άναψε φωτιά και τους έκαψε ζωντανούς διότιπίστεψαν και ομολόγησαν τον Χριστό ως Θεό.

Ας αναφέρουμε όμως ενδεικτικά ολίγα από τον βίο της Αγίας: «Τότε η πάγκαλος Αικατερίνα ήλθεν έμπροσθεν του βασιλέως και πρώτον μεν υπεκλίθη, έπειτα είπε προς αυτόν ευθαρσώς και ατρομήτως: «Έπρεπεν εις σε, ω βασιλεύ, και πρότερον να γνωρίσης την

82. Ευσεβίου Καισαρείας, *Λόγος προς τον σύλλογον των Αγίων*, ΕΠΕ 4, 593-603.

πλάνην, την οποίαν έχετε, λατρεύοντες ως θεούς είδωλα φθαρτά και αναίσθητα, ότι εντροπή σας μεγάλη είναι να είσθε τόσο φανερά τυφλοί εις την αλήθειαν, προσκυνούντες, ω ανόητοι, τοιαύτα βδελύγματα· τουλάχιστον τον σοφόν σου Διόδωρον δεν πιστεύεις, όστις λέγει, ότι ήσαν άνθρωποι οι θεοί σας και ετελείωσαν τον βίον ελεεινώς, αλλά διά τινάς πράξεις, τας οποίας ετέλεσαν, ήτοι ανδρείας ή λόγω ετέρου τινός κατορθώματος, τους ωνόμασαν αθανάτους, ως ανόητοι και με στήλας και είδωλα και όμοια τούτους ετίμησαν; Οι δε μεταγενέστεροι, μη ηξεύροντες την γνώμην των προγόνων αυτών, ότι μόνον προς ενθύμησιν τους έστησαν ανδριάντας, αλλά νομίζοντες ότι είναι πράγμα ευσεβές και δίκαιον, τους προσεκύνουν ως θεούς. Ακόμη δε και ο Χαιρωνεύς Πλούταρχος μέμφεται και καταφρονεί όσους επλανήθησαν και σέβονται τοιαύτα αγάλματα. Τούτων των διδασκάλων έπρεπε να πιστεύσης, ω βασιλεύ, και να μη είσαι αιτία της απωλείας τοσούτων ψυχών, διά τας οποίας θέλεις κληρονομήσει ατελεύτητον κόλασιν. Ένας είναι ο αληθής Θεός, Αϊδιος, Προάναρχος και Αθάνατος, όστις ύστερον έγινε διά την σωτηριαν μας άνθρωπος. Διά τούτου οι βασιλείς βασιλεύουσιν, αι επαρχίαι κεβερνώνται, τα στοιχεία και όλος ο κόσμος συνίστανται και πάντα τα κτίσματα εκτίσθησαν με ένα του λόγον και διαμένουσιν. Ούτος ο παντοδύναμος και πανάγαθος Θεός δεν έχει ανάγκη τοιαύτας θυσίας, ουδέ ευφραίνεται εις τας σφαγάς των ανευθύνων ζώων, τα οποία δεν έπταισαν, αλλά μόνον προστάσσει να φυλάττωμεν τας εντολάς του απαρασάλευτα».

Ταύτα ακούσας ο παράνομος βασιλεύς εθυμώθη πολύ και έμεινεν άφωνος ώραν πολλήν· έπειτα, μη δυνάμενος να εναντιωθή εις τα λόγια αυτής, απεκρίνατο· «Άφες με να τελειώσωμεν την θυσιαν και τότε θέλομεν ακούσει τους λόγους σου καλύτερα» [...].

Λαβόντες λοιπόν την Αγίαν οι απεσταλμένοι (150 φιλόσοφοι) επήγαν εις τα βασίλεια και ευθύς ο υπερήφανος εκείνος ρήτωρ είπε ταύτα με σοβαρόν πρόσωπον φλεγόμενος· «Συ είσαι, ήτις υβρίζεις τους θεούς μας τοσούτον αναίσχυντα;» Η δε Αγία απεκριθη προς αυτόν με πραότητα· «Εγώ είμαι, πλην ουχί αναισχύντως, καθώς είπες, και τολμηρώς, αλλά ηπίως και φιλαληθώς μάλιστα». Λέγει ο ρήτωρ· «Ενώ οι μεγάλοι ποιηταί τους ονομάζουσιν υψηλούς, συ, ήτις εδοκίμασες την σοφίαν αυτών και εκοινώνησες τόσης γλυκήτητος, τολμάς και κινείς κατ' αυτών την γλώσσαν με τόσην θρασύτητα;» Η δε απεκρίνατο· «Την μεν σοφίαν δωρεάν έχω από τον

Θεόν μου, όστις είναι η Σοφία και η Ζωή, ο δε φοβούμενος αυτόν και φυλάττων τα θεία αυτού προστάγματα είναι όντως φιλόσοφος· τα έργα όμως των θεών σας και αι περί αυτών διηγήσεις είναι άξια ψόγου, πλήρη απάτης και καταγέλαστα· πλην ειπέ μας, πώς και ποιός από τους μεγάλους ποιητάς επωνόμασεν αυτούς θεούς;» Ο δε ρήτωρ είπε· «Πρώτον μεν ο σοφώτατος Όμηρος επευχόμενος προς τον Δία λέγει· «Ζεύ κύδιστε, μέγιστε» και αθάνατοι θεοί άλλοι. Και ο περίβλεπτος Ορφεύς εις την θεογονίαν αυτού λέγει ταύτα, ευχαριστών τον Απόλλωνα...

Εις τους λόγους τούτους του ρήτορος απεκρίθη η Αγία λέγουσα· «Αυτός ο Όμηρος λέγει páλιν εις άλλον τόπον διά τον μέγιστόν σου θεόν Δία, ότι είναι ψεύστης, απατεών, πανούργος και σκολιώτατος, και ότι ήθελαν να τον δέσουν η Ήρα, ο Ποσειδών και η Αθηνά, εάν δεν έφευγε να κρυφθή· ομοίως φαίνονται και άλλα όμοια εις καταφρόνησιν των θεών σας. Επειδή δε τον Εσταυρωμένον είπες, ότι δεν τον λέγει τις παλαιός διδάσκαλος, ούτε τον ομολογεί Θεόν, έπρεπε να μη περιεργαζώμεθα, ούτε να πολυπραγμανώμεν περι αυτού, όστις είναι Θεός αληθής ουρανού και γης, θαλάσσης, ηλίου, σελήνης και πάσης κτίσεως και παντός του ανθρωπίνου γένους Δημιουργός, ακατάληπτος, αδιανόητος, ανεξιχνίαστός τε και άρρητος. Αλλά προς αληθεστέραν πίστωσιν, άκουσον τι λέγει περί αυτού η σοφωτάτη Σίβυλλά σας, μαρτυρούσα αυτού την ένθεον Σάρκωσιν και την σωτήριον Σταύρωσιν· «Όψέποτέ τις επί τήν πολυσχιδή ταύτην έλάσειε γήν και δίχα σφάλματος γενήσεται Σάρξ· άκαμάτοις δέ θεότητος όροις άνιάτων παθών λύσει φθοράν. Καί τούτῳ φθόνος γενήσεται έξ άπίστου λαοῦ και εις ύψος κρεμασθήσεται, ως θανάτου κατάδικος». Άκουσον δε και τον απευδή σου Απόλλωνα, ότι και χωρίς να θέλη ωμολόγησε τον Χριστόν Θεόν απαθή, βιαζόμενος υπό της δυνάμεως Αυτού· «Είς με, φησί, βιάζεται οὐράνιος, ός έστι φῶς τριλαμπές. Ό δέ παθών Θεός έστι. Καί οὐ Θεότης πάθεν αύτή. Άμφω γάρ βροτόσωμος και άμβροτος. Αυτός ήδη Θεός και Άνήρ. Πάντα φέρων έκ θνητῆς, Σταυρόν, ύβριν, ταφήν» και τὰ λοιπά. (Στο σημείο αυτό ο Απόλλωνας δογματίζει προ Χριστού διά την Αγία Τριάδα και τις δύο φύσεις του Θεανθρώπου Χριστού την βροτόσωμη δηλ. ανθρωπίνη και την άμβροτη δηλ. την Θεία). Ταύτα είπεν ο Απόλλων διά τον όντως Θεόν, ο οποίος είναι συνάναρχος και συναϊδιος με τον γεγενηκότα, αρχή και ρίζα και πηγή των αγαθών απάντων».

«Ο αληθής ούτος Θεός, συνέχισε λέγουσα η Αγία, εδημιούργησε

τον κόσμον εκ του μη όντος εις το είναι, και διακρατεί και συνέχει αυτόν. Ομοούσιος δε υπάρχων τω Πατρί, γέγονεν άνθρωπος δι' ημάς και περιεπάτει την γην, νουθετών, διδάσκων και πάντα πραγματευόμενος δι' ημάς... Πίστευσον λοιπόν καν τους ποιητάς και θεούς σας, του Πλάτωνος, λέγω, Ορφέως τε και Απόλλωνος, οι οποίοι καθαρά και σαφέστατα και άκοντες, Θεόν αυτόν ωμολόγησαν, το οποίον αυτός ο παντοδύναμος και αληθής Θεός ωκονόμησε, διά να μη έχετε εις τούτο καμμίαν πρόφασιν»⁸³.

Αναφέραμε ολίγα από το συναξάρι της πάνσοφης Αγίας Αικατερίνης του Σινά, διότι μας είναι πολύ χρήσιμα διά να καταλάβουμε και σήμερα την πλάνη των ειδώλων και του δωδεκαθέου του Ολύμπου, που αναβιώνει και στις μέρες μας. Αλλά και να βεβαιώσουμε και να αποδείξουμε σε αυτούς που πιστεύουν σε αυτά, ότι και η αρχαίοι ημών φιλόσοφοι και οι Σίβυλλες μίλησαν και προφήτευσαν για την Θεότητα του Μεσσία Χριστού.

Πρέπει να πούμε ότι οι προφητείες αυτές που αναφέρει η Αγία Αικατερίνη βρίσκονται ολόκληρες σε χειρόγραφη περγαμινή του 11ου αιώνα στην Ιερά Μονή Δοχειαρίου του Αγίου Όρους. Θα τις μεταφέρουμε στην δημοτική για να γίνουν πιο κατανοητές καθώς λέγουν τα εξής: «Υστερα από πολύ καιρό θα φτάσει κάποιος εις αυτήν την πολυδιηρημένη γη και θα γεννηθεί με σάρκα αμόλυντη. Με ανεξάντλητα όρια ως Θεότητα θα λυτρώσει τον άνθρωπο από την φθορά των ανιάτων παθών. Και θα τον φθονήσει άπιστος λαός και θα κρεμαστεί υψηλά ως κατάδικος εις θάνατον. Όλα αυτά θα τα υποφέρει με πραότητα»⁸⁴. Αυτός είναι ο χρησμός της Σίβυλλας.

«Πρόσεξε και τον αληθινό μάντη Απόλλωνα, που έχει ξεχάσει την συνηθισμένη του ασάφεια και τα αμφιλεγόμενά του και φανερώνει γυμνή την αλήθεια χωρίς την δική του βούληση. Λέγει αυτός: «Ένας ουράνιος με ωθεί ισχυρά, ο οποίος είναι φως τριλαμπές. Αυτός είναι ο παθών Θεός, χωρίς να πάθει τίποτε η θεότητά του, διότι είναι συγχρόνως θνητός και αθάνατος. Αυτός είναι συγχρόνως θεός και άνθρωπος, όλα υποφέρων από τους θνητούς, δηλαδή τον σταυρό, την ύβρη, την ταφή αυτός κάποτε από τα μάτια του έχυσε δάκρυα θερμά: αυτός πέντε χιλιάδες ανθρώπους χόρτασε με

83. Βίος Αγίας Αικατερίνης, Μέγας Συναξαριστής, όπ.π., τόμ. ΙΙ, Αθήνα 2004, σσ. 624-628.

84. Βλ. Χ. Σκαρλακίδης, όπ.π., σ. 139.

άρτους, κάτι που ήθελε δύναμη θεϊκή. Ο Χριστός είναι ο δικός μου Θεός, ο οποίος εσταυρώθη εις το ξύλον, ο οποίος εξέπνευσε, ο οποίος εκ του τάφου ανήλθεν εις τον ουρανόν»⁸⁵.

Ο χρησμός αυτός του Απόλλωνος κάνει την καλύτερη ορθόδοξη δογματική προσέγγιση του τριαδολογικού και του χριστολογικού δόγματος προ Χριστού. Μιλά σαν ορθόδοξος δογματολόγος για τον Τριαδικό Θεό. Ονομάζει τον Τριαδικό Θεό «φως τριλαμπές». Όπως τον αποκαλεί και ο υμνωδός την Κυριακή της Πεντηκοστής: «Φῶς ὁ Πατήρ, φῶς ὁ Λόγος, φῶς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ ἐν γλώσσαις πυρίναις, τοῖς Ἀποστόλοις ἐπέμφθη»⁸⁶. Επίσης, λέει ότι ο Θεός είναι παθητός χωρίς να πάθει τίποτα η Θεότητά Του, διότι είναι συγχρόνως θνητός και αθάνατος. Προφανώς, εδώ αναφέρεται στον Θεάνθρωπο Χριστό και την Θεία Ενανθρώπησή Του με τις δύο φύσεις Του, θεία και ανθρώπινη. Ως γνωστόν έπαθε (σταυρώθηκε και πόνεσε) μόνο η ανθρώπινη παθητή φύση Του, η δε Θεία έμεινε απαθής, διότι είναι εκ φύσεως αθάνατη, άφθαρτη, άυλη, άορατη, αναφής, ανενδεής κλπ. Τέλος, μιλά για το θαύμα του χορτασμού των πέντε χιλιάδων ανδρών, την Σταύρωση και την Ανάληψη του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού.

Η Σίβυλλα Τιβουρτίνα

Η Σίβυλλα Τιβουρτίνα θεωρείται η τελευταία χρονολογικά μεταξύ των Σιβυλλών, καθώς έζησε τον 1ο αι. π.Χ. το μαντείο της ευρίσκετο στην πόλη Τίβουρα (σημερινό Τίβολι), 15ο χλμ. ανατολικά της Ρώμης.

Η πόλη Τίβουρα, όπως καταγράφουν ο Στράβων και ο Στέφανος ο Βυζάντιος, ήταν αρχαία ελληνική αποικία⁸⁷, όπως άλλωστε και η ίδια η Ρώμη⁸⁸.

85. Βλ. Χ. Σκαρλακίδης, όπ.π., σ. 140.

86. Εξαποστειλάριο Όρθρου της Πεντηκοστής.

87. «τῆς δὲ Ρώμης Πραϊνεστός μὲν καὶ διπλάσιον, Τίβουρα δ'ἔλαττον, φασι δ' Ἑλληνίδας ἀμφοτέρας» (Στράβων, Γεωγραφικά, βιβλ. 5, κεφ. 3, 11.). «Τίβυρα πόλις Ἑλληνίς τὴν ἀρχὴν γεγονυῖα, ἀπέχουσα ἀπὸ Ρώμης σταδίου ρμζ» (Στέφανος, Κατ' Ἐθνικῶν Ἐπιτομή, σελ. 622).

88. Ο ιστορικός Διονύσιος Αλικαρνασεύς αποκαλεί την Ρώμη πόλη ελληνική, διότι ιδρύθηκε από Αρκάδες και Πελασγούς: «Από δω και πέρα ο αναγνώστης ας αποκηρύξει τις απόψεις εκείνων που θεωρούν την Ρώμη πόλη βαρβάρων, δραπετών και ανεστίων

Στο ελληνικό παρελθόν της πόλης αναφέρεται και ο Λατίνος γραμματικός Gaius Julius Solinus (3ος αι. μ.Χ.), ο οποίος παραθέτει ένα απόσπασμα από το χαμένο έργο Origines του Ρωμαίου πολιτικού Marcus Porcius Cato (234-149 π.Χ.).

Σύμφωνα με το απόσπασμα αυτό, η πόλη Τίβουρα ιδρύθηκε από τον Αρκάδα Κατίλλο (Catillus), τον υιό του Αμφιάρου, του βασιλιά του Άργους, και ονομάστηκε Τίβουρα από τον Τιβούρτιο, τον υιό του Κατίλλου. Σε αυτή την πόλη υπήρχε το μαντείο της Σίβυλλας Αλβουναίας, της επονομαζόμενης Τιβουρτίνας.

Στο μαντείο της Τιβουρτίνας Σίβυλλας προσήλθε περί το 40 π.Χ. ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Οκταβιανός Αύγουστος. Σύμφωνα με την λατινική παράδοση, ο αυτοκράτορας, αναστατωμένος από τις φήμες που ήθελαν την Σύγκλητο έτοιμη να τον ανακηρύξει θεό, θέλησε να συμβουλευθεί την Σύβιλλα για την ενέργεια αυτή. Η Σίβυλλα δεν του απάντησε αμέσως, αλλά μετά από τρεις ημέρες μετέβη στο Καπιτωλίνο λόφο της Ρώμης για να του δώσει τον χρησμό της.

Την ώρα που η Τιβουρτίνα χρησιμοδοτούσε προς τον αυτοκράτορα, ότι «ο Βασιλεύς των αιώνων θα κατέλθη από τον ουρανό», την ίδια χρονική στιγμή ο αυτοκράτορας έβλεπε στον ουρανό τον Βασιλέα των αιώνων.

Σε ένα μεγαλειώδες όραμα ο αυτοκράτορας αντίκρυσε την Παρθένο Μαρία να στέκεται δίπλα από ένα βωμό, περιλουσμένη από ένα εκθαμβωτικό φως, κρατώντας το Θείο Βρέφος στην αγκαλιά της. Την ίδια στιγμή ο αυτοκράτορας άκουσε μία φωνή κατερχόμενη από τον ουρανό να λέει: «Αυτός είναι ο βωμός του Υιού του Θεού», και τότε ο Αύγουστος αναφώνησε: «Ecce ara primogeniti Dei», δηλ., «βλέπω τον βωμό του Πρωτογέννητου Υιού του Θεού».

ανθρώπων και ας την θεωρήσει πόλη ελληνική... Ας θυμηθεί επίσης ότι οι Πελασγοί, που συμμετείχαν στην ίδρυσή της, ήταν Αργίοι στο γένος και ήρθαν από την Θεσσαλία. Ας θυμηθεί επίσης και την άφιξη του Ευάνδρου και των Αρκάδων, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του Παλατινού λόφου» (Διονύσιος Αλικαρνασεύς, Ρωμαϊκή Αρχαιολογία, βιβλ. 1, κεφ. 89).

Ο τελευταίος ελληνικός επικισμός στην Ρώμη έλαβε χώρα αμέσως μετά τον Τρωικό πόλεμο, όταν εκεί κατέφθασε ο Έλληνας ήρωας της Τροίας Αινείας, ο υιός της Αφροδίτης και του ποιμένα Αγχίση. Σύμφωνα με μία παράδοση κοινά αποδεκτή από τους Λατίνους ιστορικούς, η Ρώμη ιδρύθηκε γύρω από τον υπάρχοντα ελληνικό οικισμό το 754 π.Χ. από τους Ρωμύλο και Ρέμο, που ήταν απόγονοι του Αινεία.

Αμέσως μετά το όραμα ο αυτοκράτορας ανήγειρε στην ίδια τοποθεσία ένα βωμό, τον οποίο αφιέρωσε στον Υιό του Θεού, στον Πρωτογέννητο Θεό (Ara Primogeniti Dei – Altar of the First-born of God). Η παράδοση αυτή είναι καταγεγραμμένη σε ένα χειρόγραφο του 1150 μ.Χ., στον αρχαιότερο οδηγό μνημείων της Ρώμης, με την ονομασία *Mirabilia Urbis Romae*.

Εκτός, όμως, από το λατινικό αυτό χειρόγραφο υπάρχει και η ελληνική εκδοχή της ίδιας ιστορίας, η οποία καταγράφηκε επτά αιώνες νωρίτερα από τον Ιωάννη Μαλάλα (5ος-6ος αι. μ.Χ.). Η καταγραφή του Μαλάλα βασίζεται σε μία παλαιότερη καταγραφή του ιστορικού Τιμοθέου και αναφέρει τα εξής:

«Ο δε Αύγουστος Καίσαρ Οκταβιανός, το 55ο έτος της βασιλείας του κατά τον Οκτώβριο μήνα, μετέβει στο μαντείο και αφού έκανε μεγάλη δημόσια θυσία ερώτησε: «Ποιος θα βασιλεύσει μετά από μένα στην ρωμαϊκή πολιτεία;». Και δεν δόθηκε σε αυτόν απάντηση από την Πυθία. Και έκανε δεύτερη θυσία και ερώτησε την Πυθία για ποιο λόγο δεν δόθηκε σε αυτόν απάντηση, αλλά το μαντείο σιωπά. Και ειπώθηκαν από την Πυθία τα εξής: «Νέος Εβραίος αποστέλλεται κατ' εμέ Θεός για να βασιλεύσει στους ευτυχείς και να εγκαταλείψει αυτόν τον οίκο (γη) και να φτάσει αμέσως στα ενδότερα του Άδη. Απομακρύνσου λοιπόν από τους δικούς μας ηγέτες». Και αφού εξήλθε από το μαντείο ο Αύγουστος Καίσαρας και έφτασε στο Καπιτώλιο, ίδρυσε εκεί ένα μεγάλο βωμό, εις τον οποίο έθεσε την επιγραφή με ρωμαϊκά γράμματα: «Ο βωμός αυτός είναι του Πρωτογέννητου Θεού»· ο οποίος βωμός ευρίσκεται στο Καπιτώλιο μέχρι αυτή την στιγμή, όπως ακριβώς συνέγραψε ο σοφός Τιμόθεος (Μαλάλας, *Χρονογραφία*, σελ. 231).

Στην θέση του βωμού του «Πρωτογέννητου Θεού» που έκτισε ο αυτοκράτορας Αύγουστος, υπάρχει σήμερα ο ναός της Παρθένου Μαρίας στον Καπιτωλίνο λόφο της Ρώμης (Santa Maria d'Aracoeli).

Ο ναός είναι μία ελληνική βασιλική που κτίσθηκε από Έλληνες μοναχούς περί τον 5ο αι. μ.Χ. Σήμερα, στις 25 Δεκεμβρίου κάθε χρόνου, στον ναό αυτό τελείται ο λαμπρότερος εορτασμός της Γεννήσεως του Χριστού σε ολόκληρη την Ρώμη⁸⁹.

Επίσης, η Σίβυλλα Τιβουρτίνα προφήτευσε:

89. X. Σαρλακίδης, ό.π., σσ. 57-60.

- α) Για την Γέννηση του Χριστού στην Βηθλεέμ και την τοποθέτησή Του σε φάτνη/παχνί ζώων, καθώς λέγει σχετικά: «Και τότε από την ανατολή έστειλε ο Θεός Βασιλέα, ο οποίος θα ανταλλάξει όλη την γη από τον κακό πόλεμο. Σπαργανωμένο βρέφος δέχθηκε η φάτνη με του Θεού τα πάθη. Και η Βηθλεέμ ονομάστηκε από το Θεό πατρίδα του Λόγου»⁹⁰.
- β) Προφήτευσε για την Ανάσταση και την Ανάληψη του Χριστού: «Αλλά όταν έλθη το φως της ημέρας τρεις φορές, και αναγγείλη στους θνητούς τον ύπνο και τα πάντα διδάξη, αφού ανεβή στις νεφέλες και θα κατευθυνθή στον οίκο του ουρανού»⁹¹.

Η Σίβυλλα της Κυμαίας

Η Σίβυλλα η Κυμαία έλαβε την ονομασία της από την Κύμη της Κάτω Ιταλίας, που κατά τους αρχαίους χρόνους αποτελούσε το βορειότερο τμήμα της Μεγάλης Ελλάδος. Από τον 8ο αι. π.Χ., η εξάπλωση των Ελλήνων στην περιοχή της νότιας Ιταλίας ήταν τόσο ευρεία, ώστε η περιοχή άρχισε να αποκαλείται Μεγάλη Ελλάς, ονομασία που διατηρείται μέχρι σήμερα σε πολλούς τουριστικούς οδηγούς της Ιταλίας.

Ο πρώτος, όμως, ελληνικός αποικισμός στην Ιταλία ξεκίνησε πολλούς αιώνες πριν η περιοχή ονομασθεί Μεγάλη Ελλάς.

Σύμφωνα με τον ιστορικό Διονύσιο Αλικαρνασέα, ο πρώτος ιδρυτής ελληνικής αποικίας στην Ιταλία ήταν ο Οίνωτρος, γιος του Λυκάονα και εγγονός του Πελασγού: «Πρώτοι αυτοί απ' όλους τους Έλληνες πέρασαν την Αδριατική θάλασσα και εγκαταστάθηκαν στην Ιταλία, με επικεφαλής τον Οίνωτρο, τον γιο του Λυκάονα... που γεννήθηκε 17 γενιές πριν από την εκστρατεία στην Τροία. Αυτή ήταν λοιπόν η εποχή, κατά την οποία οι Έλληνες έστειλαν αποικία στην Ιταλία» (Διονύσιος Αλικαρνασεύς, *Ρωμαϊκή Αρχαιολογία*, βιβλ. 1, κεφ. 11).

Η παρουσία των Ελλήνων στην ιταλική χερσόνησο ξεκινά από τους πελασγικούς και τους μινωικούς χρόνους και γίνεται πολύ πιο έντονη κατά την μυκηναϊκή περίοδο.

Ο Ιταλός αρχαιολόγος Τσάο Τσεβόλι έχει καταγράψει 89 τοποθε-

90. Δ. Κόκορη, ό.π., σσ. 544-545.

91. Δ. Κόκορη, ό.π., σσ. 544-545.

σίες της Ιταλίας στις οποίες έχουν ανευρεθεί μυκηναϊκά ευρήματα ή στοιχεία μυκηναϊκής επιρροής.

Ο εντοπισμός των μυκηναϊκών ευρυμάτων, γράφει ο Ιταλός αρχαιολόγος, «αποδεικνύει ότι οι Μυκηναίοι κατά τον 16ο αι. π.Χ. (οκτώ αιώνες πριν από τους πρώτους Έλληνες αποίκους) ήταν οι πρώτοι Έλληνες που αποβιβάστηκαν στις ακτές της νότιας Ιταλίας της Σικελίας και της Σαρδηνίας...»⁹².

Στην ίδια περιοχή (της Κύμης) βρίσκεται και η νήσος Πιθηκούσα (σήμερα Ισχία) η οποία, μετά την εξασθένηση των Μυκηναίων, ήταν το πρώτο μέρος που δέχθηκε τον αποικισμό των Χαλκιδίων της Εύβοιας, στα μέσα του 8ου αι. π.Χ., με αρχηγούς τον Μεγασθένη από την Χαλκίδα και τον Ιπποκλή από την Κύμη της Εύβοιας που ιδρύουν την Κύμη της κάτω Ιταλίας γύρω από το ήδη υπάρχοντα οικισμό της μινωικής και μυκηναϊκής περιόδου. Οι κάτοικοι της Κύμης ιδρύουν δίπλα από την Παρθενόπη μία νέα πόλη, την οποία ονομάζουν Νεάπολη, την σημερινή Νάπολη⁹³.

Λέγεται ότι η Σίβυλλα της Κυμαίας είναι το ίδιο πρόσωπο με αυτό της Σίβυλλας της Ερυθραίας της Ιωνίας της Μ. Ασίας. Αυτό μας το λέει και ο φιλόσοφος Αριστοτέλης: «Στην Κύμη που βρίσκεται στην Ιταλία, υπάρχει, όπως φαίνεται, ένας θάλαμος υπόγειος της χρησμολόγου Σίβυλλας. Λένε ότι εκεί έμενε η παρθένος για πάρα πολλά χρόνια και παρόλο που ήταν Ερυθραία, από κάποιους που κατοικούσαν στην Ιταλία ονομαζόταν Κυμαία (Αριστοτέλους, *Περί θαυμασίων Ακουσμάτων*, 838α, 15)⁹⁴.

Οι προφητείες που αποδίδονται στην Σίβυλλα της Κυμαίας είναι οι εξής:

α) Περί της τριμέρου ταφής, της καθόδου στον Άδη και της Αναστάσεως του Χριστού:

«Θα μεταβή στον Άδη για να διαδώση σε όλους την ελπίδα, και θα εκπληρώση την μοίρα του θανάτου αφού κοιμηθή επί τρεις ημέρες, και τότε απελευθερώνοντας τους νεκρούς θα τους οδηγήση στο φως, κάμνοντας πρώτος την αρχή της αναστάσεως για τους εκλεκτούς»⁹⁵.

92. Τσέβολι Τ., «Μυκηναίοι – Οι πρώτοι Έλληνες στην Ιταλία», *Corpus*, 28.

93. Χ. Σκαρλακίδης, *όπ.π.*, σσ. 39-42.

94. Χ. Σκαρλακίδης, *όπ.π.*, σ. 50.

95. Δ. Κόκορη, *όπ.π.*, σ. 530.

β) Προφητεύει την παρθενική Γέννηση του Χριστού από την Παρθένο Μαρία:

«Στα έσχατα χρόνια αντάλλαξε με την γη (τον ουρανό), και αφού ήλθε άσημος από τους λαγόνες της παρθένου Μαρίας εξέπεμψε νέο Φως [...] Και σαν ήλθε από τον ουρανό, ενδύθηκε θνητή μορφή, έγινε σάρκα μετά από πάροδο χρόνου και γεννήθηκε, πλάσθηκε όμοιος με μορφή θνητού και γεννήθηκε ως παιδί, με Παρθενικό τοκετό, γεγονός που είναι μέγα θαύμα για τους θνητούς, αλλά καθόλου μέγα θαύμα για τον Θεό Πατέρα και τον Θεό Υίο. Όταν γεννιόταν το βρέφος, η γη ήταν γεμάτη χαρά, ο Ουράνιος θρόνος λαμπρύνθηκε και ο Κόσμος ευφράνθηκε»⁹⁶.

«Ηκει Παρθένος αὔθις, ἄγουσα ἐραστὸν βασιλῆα»⁹⁷. Δηλαδή: «Θα έλθει η Παρθένος πάλι, φέρουσα εράσμιο βασιλέα.

Ο Βιργίλιος στο έργο του *Εκλογαί* διασώζει και ένα χρησμό της Σίβυλλας της Κυμαίας:

«Έφτασε κιάλας ο έσχατος καιρός, όπως ορίζει η προφητεία της Κύμης. Ξαναγεννιέται από την αρχή ο μέγας των αιώνων κύκλος. Ιδού η παρθένος έρχεται, έρχεται πάλι η βασιλεία, ιδού εξ ουρανού γενιά καινούργια κατεβαίνει. Εσύ ω Ειλείθια (ερχομένη) αγνή, ευλόγησε το βρέφος που θα φέρει τέλος στην σιδερένια φύτρα και στην οικουμένη θ' απλώσει την χρυσή γενιά» (Βιργίλιος, *Εκλογαί*)⁹⁸.

Η ανωτέρω προφητεία της Σίβυλλας της Κυμαίας θεωρήθηκε από πολλούς μελετητές του Βιργιλίου ως μία προαναγγελία της Γεννήσεως του Ιησού Χριστού. Η παρθένος της προφητείας ταυτίζεται με την Παρθένο Μαρία, ενώ το βρέφος, διά του οποίου θα απλωθεί το χρυσό γένος σε ολόκληρη την οικουμένη, «η καινούργια γενεά που κατεβαίνει εξ ουρανού», ταυτίζεται με το Θεϊόν Βρέφος, τον νεογέννητο Ιησού.

γ) Μία τρίτη προφητεία της Σίβυλλας της Κυμαίας διασώζεται από τον Άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη, στο έργο του Αόρατος Πόλεμος. Στην προφητεία αυτή προαναγγέλλεται η κάθοδος του Υιού του Θεού επί της γης, καθώς και ο λεξάριθμος του ονόματός Του:

96. Δ. Κόκορη, όπ.π., σσ. 528-529.

97. Δ. Κόκορη, όπ.π., σσ. 528-529.

98. Παπαγγελή Θ., *Από την βουκολική ευτοπία στην πολιτική ουτοπία (Μελέτη των εκλογών του Βιργιλίου)*, σσ. 257-273.

«Και τότε ο Υιός του μεγάλου Θεού θα έλθει στους ανθρώπους με σάρκα, ομοιάζων με τους θνητούς στην γη. Τέσσερα φωνήεντα θα φέρει, το δε άφωνον φανερώνεται σε αυτόν διπλό, και όλον τον αριθμό θα αποκαλύψω. Οκτώ μονάδες, τόσες δεκάδες επί αυτών και οκτώ εκατοντάδες, το όνομά του θα φανερώσει στους απίστευτους. Εσύ δε κατανόησέ το καλά στο νου σου»⁹⁹.

Ο Άγιος Νικόδημος, αμέσως μετά την παράθεση του χρησμού της Κυμαίας, καταγράφει στο έργο του το ακόλουθο λεξαριθμικό άθροισμα:

$$\text{ΙΗΣΟΥΣ} = 10 + 8 + 200 + 70 + 400 + 200 = 888$$

Ι Η Σ Ο Υ Σ

Καθίσταται φανερό ότι η Σίβυλλα η Κυμαία, διά της φράσεως «οκτώ γάρ μονάδας. Τόσσας δεκάδας επί τούτοις ήδ' έκατοντάδες οκτώ», προφητεύει τον λεξάριθμο 888 του ονόματος «Ιησούς»¹⁰⁰.

δ) Η Σίβυλλα της Κυμαίας προφήτευσε διά την Βάπτισιη του Χριστού στον Ιορδάνη, την Ανάληψή Του και περί της Αγίας Τριάδος:

Δύστυχε δεν ανεγνώρισες τον Θεό σου, τον οποίο έλουσε, στο τριπλό ρεύμα του Ιορδάνου και πέταξε πνεύμα επί πολύ (χρόνο), Αυτός ο οποίος πριν και της γης και του γεμάτου άστρα ουρανού υπήρξε κυρίαρχος, με τον λόγο του πατέρα και το πνεύμα το αγνό, και μολονότι ήταν δυνατός κατά σάρκα, πέταξε γρήγορος στον οίκο του πατέρα»¹⁰¹.

Η Σίβυλλα της Ερυθραίας

Η Σίβυλλα η Ερυθραία γεννήθηκε στην πολίχνη Ερυθρές της Ιωνίας, απέναντι από την Χίο¹⁰², και θεωρείται δικαίως η πιο διακεκριμένη και φημισμένη μεταξύ όλων των Σιβυλλών.

Το όνομά της ήταν Ηροφίλη και, κατά την επικρατέστερη άποψη, ήταν κόρη του Απόλλωνος και της Λαμίας, της κόρης του Ποσειδών-

99. Αγ. Νικοδήμιου, Αόρατος Πόλεμος, εκδ. Παναγόπουλος, σ. 300.

100. Χ. Σκαρλακίδης, όπ.π., σσ. 51-52.

101. Δ. Κόκορη, όπ.π., σ. 530.

102. Οι Ερυθρές, σύμφωνα με την παράδοση, ιδρύθηκαν από τον Ερυθρό τον υιό του Ραδάμανθου, του αδελφού του Μίνωα. Στην ανατολική πλευρά της ακροπόλεως, στο όρος Κώρυκος, υπήρχε σπήλαιο με πηγή της Σίβυλλας Ηροφίλης της Ερυθραίας.

να. Η δράση της καταγράφεται σε πολλά σημεία του αρχαίου κόσμου (από την Κάτω Ιταλία μέχρι την Ιωνία και από την κυρίως Ελλάδα μέχρι τις ακτές της Λιβύης), διότι είχε ζήσει για μεγάλες χρονικές περιόδους σε διαφορετικά ιερατικά κέντρα του Απόλλωνος, από όπου και απήγγειλε τους χρησμούς της. Ανάλογα με την περιοχή που ζούσε, ελάμβανε και διαφορετική επωνυμία. Αυτός είναι ο λόγος που στο λεξικό Σουΐδα αναφέρεται συγχρόνως ως Σικελή, Σαρδανή, Γεργιθία, Ροδία, Λίβυσσα, Λευκανή, Δελφική και Σαμία.

Σύμφωνα με τις ομόφωνες μαρτυρίες των ιστορικών, η εποχή της Σίβυλλας της Ερυθραίας προηγείται του Τρωικού πολέμου. Ο Πausανίας αναφέρει ότι η Ερυθραία έζησε πριν από τον Τρωικό πόλεμο. Ο Ιωάννης ο Λυδός αναφέρει ότι προφήτευσε τον Τρωικό πόλεμο, ενώ ο Ιωάννης Μαλάλας αναφέρει ότι η Ερυθραία έζησε την εποχή του βασιλιά Τρώου, του ιδρυτή της Τροίας.

Σύμφωνα με τον Πausανία, η Ερυθραία έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της στην Σάμο, διετέλεσε, όμως, και ιέρεια του Απόλλωνος στα μεγαλύτερα κέντρα της Απολλώνειας θρησκείας, όπως:

- α) στο μαντείο του Απόλλωνος στους Δελφούς,
- β) στον ναό του Απόλλωνος στο νησί της Δήλου,
- γ) στο φημισμένο μαντείο του Απόλλωνος στην Κλάρο της Ιωνίας,
- δ) στον ναό του Απόλλωνος Σμινθέως στην Τρωική Αλεξάνδρεια, όπου και ευρίσκετο ο τάφος της.

Πλησίον του ναού του Απόλλωνος στους Δελφούς διασώζεται μέχρι και τις ημέρες μας η αποκαλούμενη «*Πέτρα της Σίβυλλας της Ερυθραίας*». Πάνω από αυτή την πέτρα, όπως αναφέρει ο Πausανίας, η προφήτισσα έψελνε τους χρησμούς της.

«Υπάρχει μία πέτρα που εξέχει από το έδαφος. Οι κάτοικοι των Δελφών λένε πως πάνω σε αυτή την πέτρα στάθηκε και έψαλλε τους χρησμούς της μία γυναίκα που ονομαζόταν Ηροφίλη, είχε, όμως, την προσωνυμία Σίβυλλα [...] Κάθε φορά που επισκεπτόταν τους Δελφούς, έψαλλε πάνω από αυτόν τον βράχο» (Πausανίας, *Ελλάδος Περιήγησις*, βιβλ. 10, κεφ. 12).

Σύμφωνα με τον ιστορικό Διονύσιο τον Αλικαρνασέα, οι χρησμοί των Σιβυλλών είχαν τοποθετηθεί μέσα σε λίθινη λάρνακα στο άδυτο του ναού του Διός στο Καπιτώλιο της Ρώμης, όπου και φρουρούνταν από δέκα ένοπλους άνδρες. Μεταξύ όλων των σιβυλλικών

χρησμών, όπως καταγράφει ο Μάρκος Αντίμαχος, μόνον οι χρησμοί της Σίβυλλας της Ερυθραίας διασώζονταν υπογεγραμμένοι με το όνομά της.

Πασῶν δὲ τῶν Σιβυλλῶν τὰ βιβλία, ἀπετέθησαν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ [...] ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς Ἐρυθραίας προγεγραμμένα, ἔχει τοῦτο ἀπὸ τοῦ χωρίου ἐπικεκλημένον αὐτῇ ὄνομα. Τὰ δὲ γε ἄλλα οὐκ ἐπιγράφονται ποῖα ποίοις εἰσίν» (Μάρκος Αντίμαχος, ἀπόσπ. Από το ἔργο Σιβυλλικοί Χρησμοί, Παρίσι, 1599)¹⁰³.

Αναφέραμε ανωτέρω μια μεγάλη προφητεία της Σίβυλλας Ερυθραίας με την ακροστιχίδα «Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱός Σωτὴρ Σταυρός», την οποία εξεφώνησε ο Μέγας Κωνσταντίνος στον λόγο του «Προς τον σύλλογο των Αγίων». Εδώ, θα παραθέσουμε ακόμα δύο χρησμούς της, τους οποίους κατέγραψε ο Φιρμιανός Λακτάντιος στο ἔργο του «*Divinae Instrutationes*»:

α) Στον πρώτο χρησμό μιλά για την Β' Παρουσία του Κυρίου, διά την Ανάσταση των νεκρών και την Τελική Κρίση Του:

«Όταν αυτό λάβει το προδιαγεγραμμένο τέλος και στους ανθρώπους, θα έλθει η Κρίση του αθανάτου Θεού. Θα έλθει στους ανθρώπους η μεγάλη Κρίση και η (νέα) αρχή» (Λακτάντιος, *Divinae Instrutationes*, βιβλ. 7, κεφ. 20).

Κατόπιν σε άλλο σημείο λέγει: «Και τότε η ανοιγόμενη γη θα φανερώσει το χάος του Ταρτάρου. Και οι πάντες θα έρθουν ενώπιον του βήματος του Βασιλέα Θεού».

Και σε ένα άλλο σημείο λέγει: «Θα ανοίξω τον ουρανό περιστρέφοντας τα μύχια της γης και τότε θα αναστήσω τους νεκρούς, αφού αναλύσω την μοίρα και το πλήγμα του θανάτου. Και ύστερα, θα τους οδηγήσω σε κρίση, κρίνοντας τον βίο των ευσεβών και των ασεβών ανθρώπων».

β) Ο δεύτερος χρησμός μιλά για τον αιώνιο Παράδεισο που θα κληρονομήσουν αυτοί που τιμούν τον Θεό:

«Αυτοί που τιμούν τον αληθινό Θεό, θα κληρονομήσουν την παντοτινή ζωή, κατοικώντας αυτοί στον αιώνιο χρόνο, παρόμοια με τον παράδεισο, τον ανθισμένο ή τον πολύκαρπο κήπο» (Λακτάντιος, *Divinae Instrutationes*, βιβλ. 2, κεφ. 13)¹⁰⁴.

103. Χ. Σκαρλακίδης, ὅπ.π., σσ. 29-31.

104. Χ. Σκαρλακίδης, ὅπ.π., σσ. 35-36.

Η Σίβυλλα της Χαλδαίας ή Περσικής

Η Σίβυλλα της Χαλδαίας προφήτευσε διά το θαύμα του Χριστού που έκανε στην έρημο, όταν χόρτασε τους 5.000 άνδρες μόνο με πέντε άρτους και δύο οψάρια, λέγει σχετικά:

«Να διακρίνης τον δικό σου Θεόν, που είναι υιός Θεού. Διότι, όταν όλα αυτά που είπα εκπληρωθούν, στον καιρό Του θα ακυρώση κάθε τι το καθιερωμένο. Με πέντε λόγου χάριν άρτους και μόνο δύο ιχθύες, θα κάμει να χορτάσουν πέντε χιλιάδες άνθρωποι στην έρημο. Αφού δε συγκεντρώση τα κομμάτια των περισσευμάτων όλα, μ' αυτά θα γεμίση δώδεκα κοφίνια, για να ελπίζουν στο μέλλον τους οι άνθρωποι»¹⁰⁵.

Η Σίβυλλα της Λιβύσσης (της Λιβύης)

Η Σίβυλλα της Λιβύης προφήτευσε διά τα θαύματα του Χριστού και διά τα σεπτά Πάθη Του. Η προφητεία της έχει ως εξής:

«Πραγματοποιώντας τα πάντα με τον λόγο, θεραπεύοντας κάθε άνθρωπο, θα καταπαύση τους ανέμους με τον λόγο και θα καθησυχάση την θάλασσα την φουρτουνιασμένη, αφού την πατήση με πόδια ειρήνης και με πίστι. Σε εμπτύσματα προσβλητικά τις παρειές του θα προσφέρη και την πλάτη του την αγνή σε μαστιγώσεις θα στρέψη. Ενώ τον ραπίζουν θα σιωπά, για να μην καταλάβη κανείς ποίος είναι, τίνος υιός είναι, από πού ήλθε για να μιλήση στους νεκρούς. Και θα φορέση στεφάνι ακάνθινο, και θα του τρυπήσουν με καλάμι την πλευρά, κατά την συνήθειά τους»¹⁰⁶.

Η Σίβυλλα της Δελφικής (των Δελφών)

Η Σίβυλλα των Δελφών είχε προφητεύσει για τον Υιό του αθανάτου Θεού που γεννήθηκε δυσπόστατος, δηλαδή, και με σάρκα και έχει βαπτιστεί στον Ιορδάνη:

«Του αθανάτου (Θεού) τον μέγα Υιό, πολυῦμηντε, φανερώς εξυμνώ, στον οποίο ο ύψιστος γονεύς θρόνον παρέδωκεν για να τον λάβη εκείνος, που γεννήθηκε ως δυσπόστατος που ήταν λόγω της σαρκός (που έλαβε), εμφανίσθηκε, και λούσθηκε στα ρεύματα του

105. Δ. Κόκορη, όπ.π., σσ. 525-526.

106. Δ. Κόκορη, όπ.π., σσ. 526-527.

ποταμού Ιορδάνου, τα οποία οδηγεί σέρνοντας με απαστράπτοντα πόδια τα κύματα»¹⁰⁷.

Η Σίβυλλα της Σαμίας (της Σάμου)

Η Σίβυλλα της Σάμου προφήτευσε την Είσοδο του Χριστού στα Ιεροσόλυμα επί πώλου όνου:

«Χαίρε Αγνή θυγατέρα Σιών, πολύπαθη, ο ίδιος σου ο βασιλεύς επιβαίνοντας σε ένα πουλάρι εισέρχεται, πράος μπροστά σε όλους εμφανιζόμενος, τον ζυγό που φορτωθήκαμε, των δούλων, τον δυσβάστακτο που απέμεινε στον αυχένα μας, για να σηκώση»¹⁰⁸.

Η Σίβυλλα της Ελλησποντίας

Η Σίβυλλα της Ελλησποντίας προφήτευσε διά τα θαύματα του Χριστού και διά τα σεπτά Πάθη Του:

«Αυτός είναι η ακοή και ο νους και η όρασις όλων, και ο λόγος που δημιουργεί μορφές, όλα τα ακούει προσεκτικά, που σώζει νεκρούς και θεραπεύει κάθε ασθένεια, στο τέλος θα πέση στα χέρια ανόμων και απίστων, οι οποίοι θα δώσουν, στον Θεό ραπίσματα με χέρια μολυσμένα. Αυτοί του έδωσαν χολή για φαγητό και ξύδι στην δίψα του. Για την φιλοξενία τους αυτοί θα πληρώσουν τράπεζα, το καταπέτασμα του ναού θα σχιστή και μέρα μεσημέρι θα γίνη νύχτα διάρκειας τριών ωρών»¹⁰⁹.

Ο Ερμής ο Τρισμέγιστος

Ο Ερμής ο Τρισμέγιστος σύμφωνα με το λεξικό Σουίδα (ή Σουίδα), υπήρξε ο πρώτος που διεκήρυξε τον Ένα Τριαδικό Θεό, γι' αυτό και επονομάστηκε «Τρισμέγιστος»:

‘Ερμής ό Τρισμέγιστος [...] έκέκλητο δέ Τρισμέγιστος, διότι περι Τριάδος έφθέξατο είπόν, έν Τριάδι μίαν είναι Θεότητα» (Σουίδα, λήμ. «Ερμής»)¹¹⁰.

107. Δ. Κόκορη, όπ.π., σ. 527.

108. Δ. Κόκορη, όπ.π., σ. 542.

109. Δ. Κόκορη, όπ.π., σσ. 542-543.

110. Χ. Σκαρλακίδης, όπ.π., σ. 155.

Η Σίβυλλα της Φρυγίας

Η Σίβυλλα της Φρυγίας προφήτευσε διά τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου και για τον παρθενικό τοκετό της:

«Κατά τους εσχάτους χρόνους αντήλλαξε την γη [...] και άσημος, αφού γεννήθηκε από τους λαγόνες της Μαρίας έκαμε να ανατείλη νέο φως, και ερχόμενος από τον ουρανό ενδύθηκε μορφή θνητού. Πρώτα λοιπόν ο Γαβριήλ πήρε σώμα δυνατό και αγνό, έπειτα στην κόρη μίλησε και αυτοπροσώπως έφερε την αγγελία: «Δέξου στους αχράντους σου κόλπους τον Θεόν, ω Παρθένε». Έτσι σαν μίλησε, ο Θεός της εμφύσησε χάριν, και αυτή έμεινε αειπάρθενος. Αυτήν την κυρίευσε ο φόβος και ο θαυμασμός σαν το άκουσε, στάθηκε σιγοτρέμοντας, το μυαλό της ταραχτηκε, καθώς έπαλλε η καρδιά της από το ασυνήθιστο άκουσμα»¹¹¹.

---

111. Δ. Κόκορη, όπ.π., σσ. 543-544.

Επίλογος

Με την βοήθεια του Αγίου Τριαδικού Θεού, της Κυρίας Θεοτόκου και των Αγίων Πατέρων, καταφέραμε και ολοκληρώσαμε τον πρώτο τόμο της εργασίας μας στην παράλληλη και ταυτόχρονη ερμηνευτική προσέγγιση και των τεσσάρων Ευαγγελίων της Κ. Διαθήκης με τίτλο: Το Ιστορικό Πρόσωπο του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού και η Θεία Ενανθρώπησή Του...

Πριν ξεκινήσουμε την ερμηνεία μας πάνω στα Ευαγγέλια, είχαμε παραθέσει πολλά δογματικά στοιχεία αλλά και προφητείες που σχετίζονταν με το Πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Αυτό το κάναμε για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε όσο το δυνατόν καλύτερα το μυστήριο της Θείας Ενανθρωπήσεως και γενικά το βαθύτερο θεολογικό νόημα των Ευαγγελίων και σύνολης της Αγίας Γραφής. Δηλαδή, το πως ένας Παντοδύναμος, αόρατος, άυλος, υπεράρχιος και άχρονος Θεός γίνεται άνθρωπος σε μία χρονική στιγμή της ιστορίας της ανθρωπότητας και συναναστρέφεται μαζί της και πεθαίνει ατιμωτικά πάνω στο Σταυρό για να την σώσει.

Μέσα από σύνολη την Αγία Γραφή και τους Αγίους Πατέρες που ασχολήθηκαν με την ερμηνεία των Ιερών Ευαγγελίων, έχουμε αντλήσει πάρα πολλές χρήσιμες πληροφορίες για να μπορέσουμε να αποδώσουμε μία ολοκληρωμένη και εμπειριστατωμένη ερμηνεία στα δύσκολα και δυσνόητα σημεία των Ευαγγελίων.

Ομολογουμένως, αν και ήταν ένα πολύ δύσκολο και επίπονο εγχείρημα, εντούτοις, ήταν συνάμα και ένα πολύ ευχάριστο, διδακτικό και ωφέλιμο πνευματικό έργο που μας έκανε πιο γνωστικούς και σοφούς στα θέματα της Αγίας Γραφής και δη των Ευαγγελίων.

Οι Άγιοι Πατέρες είναι μία πηγή ακένωτη και αστείρευτη που σίγουρα πάντα θα μας βοηθούν να κατανοούμε το βαθύτερο νόημα των Γραφών. Έτσι τους οφείλουμε μεγάλη ευγνωμοσύνη, ευχαρίστηση, υποχρέωση και έπαινο για το μεγάλο συγγραφικό έργο τους.

Στον πρώτο τόμο της εργασίας μας, έχουμε φθάσει ερμηνευτικά μέχρι την οριστική εκλογή των δώδεκα Αποστόλων. Στον δεύτερο τόμο που θα εκδοθεί εν ευθέτω χρόνω, θα συνεχίσουμε με την επί του όρους ομιλία και την δημόσια δράση του Κυρίου μας, μέχρι την παραβολή των εργατών του αμπελώνα και λίγο πριν το θάνατο και την ανάσταση του Λαζάρου.

ΑΜΗΝ ΚΑΙ ΤΩ ΕΝ ΤΡΙΑΔΙ ΘΕΩ ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΤΙΜΗ

ΤΕΛΟΣ

Πηγές και βοηθήματα

- 1) Η Αγία Γραφή: Για την Παλαιά Διαθήκη κείμενο μετάφραση, σύντομος ερμηνεία και εκτενείς σχολιασμοί, χρησιμοποιήθηκε του Αρχ. Ιωήλ Γιαννακοπούλου, εκδόσεις Ορθόδοξος Χριστιανική Αδελφότητα «Λυδία», Θεσσαλονίκη 1986.
Επίσης χρησιμοποιήθηκε η μετάφραση της Π. Διαθήκης της Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας, Αθήνα 1997. Και του Νικολάου Βασιλειάδη, εκδόσεις Αδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήναι 1984.
Για την Καινή Διαθήκη, κείμενο, μετάφραση και σύντομη ερμηνευτική απόδοση, χρησιμοποιήθηκε του αιμνήστου θεολόγου Ιωάννου Θ. Κολιτσάρα, εκδόσεις Αδελφότης Θεολόγων «Η Ζωή», Αθήναι 1985.
Επίσης χρησιμοποιήθηκε η μετάφραση και η σύντομη ερμηνεία του καθηγητού Παναγιώτη Ν. Τρεμπέλα, εκδόσεις Αδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήναι 2011. Και η νεοελληνική μετάφραση των τεσσάρων καθηγητών α) Γεωργίου Γαλίτη, β) Ιωάννου Καραβιδοπούλου, γ) Πέτρου Βασιλειάδη και δ) Ιωάννου Γαλάνη, εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας, Αθήναι 1981.
- 2) Αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου: (α) Υπόμνημα στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο, ΕΠΕ τόμοι 9^{ος} μέχρι 12^αος, (β) Υπόμνημα στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, ΕΠΕ τόμοι 12β^{ος} μέχρι 14^ο.
- 3) Κυρίλλου Αλεξανδρείας: (α) Υπόμνημα εις τους Ευαγγελιστάς Ματθαίον και Λουκάν, ΕΠΕ τόμ. 25^{ος}. (β) Υπόμνημα εις τους Ευαγγελιστάς Λουκάν και Ιωάννην, ΕΠΕ τόμ. 26^{ος}. (γ) Υπόμνημα εις Ευαγ. Ιωάννην, ΕΠΕ τόμ. 27-28. (δ) Περί της Αγίας και Ομοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'-Ζ... ΕΠΕ τόμ. 9.
- 4) Αγ. Θεοφύλακτου Βουλγαρίας: Ερμηνεία στα τέσσερα Ευαγγέλια, μεταγλωτισθείσα εις απλήν γλώσσα υπό ανωνύμου. Η επιμέλεια έγινε από τον Αρχ. Γαλακτίωνα Π. Γκαμίλη, Αθήναι 1973 και 1975.

- 5) Αρχιεπισκόπου Αστραχανίου και Σταυρουπόλεως Νικηφόρου Θεοτόκη: α) Κυριακοδρόμιο, ήτοι ερμηνείαι και ομιλίες εις τας κατά Κυριακήν αναγιγνωσκόμενας εν την Θεία Λειτουργία Περικοπάς, τόμ. Α' και Γ'.
- 6) Αγ. Νεκταρίου Πενταπόλεως, Αι Οικουμενικαί Σύνοδοι, εκδόσεις Μαρίας Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 2014.
- 7) Ηλία Μηνιάτη, Διδαχαί και Λόγοι, εκδόσεις Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 2006
- 8) Υποδιακόνου και Στουδίτου Θεσσαλονικέως, Θησαυρός Δαμασκηνού, εκδόσεις Μαρίας Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 2016.
- 9) Αγ. Νικοδήμου Αγιορείτου, Πνευματικά Γυμνάσματα, εκδόσεις Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1991.
- 10) Μ. Αθανασίου, Λόγος Β' Περί Ενανθρωπήσεως, ΕΠΕ τόμ. 1^{ος}.
- 11) Αγ. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΛΗ' Εις τα Θεοφάνεια – Λόγος ΛΘ' εις τα Άγια Φώτα, ΕΠΕ τόμ. 5^{ος}.
- 12) Αγ. Ιωάν. Δαμασκηνού: (α) Δογματικά Α' (Εκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως, ΕΠΕ τόμ. 1^{ος}. (β) Λόγοι εις τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, Εις το γενέσιο της Θεοτόκου, ΕΠΕ τόμ. 9^{ος}.
- 13) Αγ. Γρηγορίου Παλαμά, ομιλίες: (α) Εις την Υπαπαντή του Κυρίου. (β) Εις τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, ΕΠΕ τόμ. 9^{ος}. (γ) Εις την Γέννησιν της Θεοτόκου, ΕΠΕ τόμ. 10^{ος}.
- 14) Αγ. Μαξίμου Ομολογητού: (α) Μυσταγωγία, ΕΠΕ τόμ. 14^{ος} (β) Ερωταποκρίσεις, ΕΠΕ τόμ. 14Α.
- 15) Μ. Φωτίου, Ομιλία: Εις το Γενέσιο της Υπεραγίας Θεοτόκου.
- 16) Παν. Ν. Τρεμπέλα, Υπόμνημα εις το κατά Ιωάννην και κατά Λουκά Ευαγγέλιο, εκδόσεις «Ζωή», Αθήναι 1954 και 1952.
- 17) Αρχιμ. Ιωήλ Γιαννακοπούλου, Η Ζωή του Χριστού, τόμ. 1-4, Πράξεις Αποστόλων, εκδόσεις Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1978.
- 18) Αθανασίου Σ. Φραγκοπούλου (α) Το Δωδεκαήμερον, (β) Το Πάσχα Ημών, εκδόσεις «Σωτήρ», Αθήναι 2006 και 1973 αντίστοιχα.
- 19) Στεργίου Ν. Σάκκου, Ερμηνεία στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο, εκδόσεις «Χριστιανική Ελπίς», τόμ. Α-Γ, Θεσσαλονίκη 2008· 2010· 2012 αντίστοιχα.

- 20) Ο Μέγας Συναξαριστής, Τριώδιο, Πεντηκοστάριο και οι δώδεκα μήνες, εκδόσεις Συναξαριστής, Αθήναι.
- 21) Δημητρίου Θ. Κόκορη, Ο Χριστός όπως τον είδαν οι Προφήται, Αθήνα 2005.
- 22) Νίκου Α. Ματσούκα, Δογματική και Συμβολική Θεολογία, τόμ. Α-Γ, εκδόσεις Π. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη 1996-1997.
- 23) Ευσεβίου Καισαρείας, Εκκλησιαστική Ιστορία, τόμοι 1-4.
- 24) Τα δώδεκα μηναία του ενιαυτού, περιέχοντα άπασαν την ακολουθία.
- 25) Το Μέγα Ωρολόγιον, εκδόσεις Αποστολ. Διακονίας, Αθήνα 1995.
- 26) Παρακλητική, εκδόσεις «ΦΩΣ», Αθήναι 1994.
- 27) Τριώδιο καταναυκτικόν, εκδόσεις «ΦΩΣ», Αθήναι 1992.
- 28) Πεντηκοστάριον Χαρμόσυνον, εκδόσεις Αποστολ. Διακονίας, Αθήναι 2002.